

Switch in gedrag!

Onderzoeksrapport naar
grensoverschrijdend gedrag in de klas

Hogeschool Rotterdam

Esmée Stoop (0853739)

Afstudeerdocent: mevr.
H.J.J.M. Kroonsberg

Afstudeerinstelling:
Yulius VSO cluster 4

Afstudeerbegeleider:
mevr. E. de Gelder

Opleiding: Pedagogiek

Revisiebeheer

Versie	Status	Wijziging	Datum
A	Concept onderzoeksrapport	Eerste uitgave	11 mei 2015
B	Concept onderzoeksrapport	Opmerkingen afstudeerbegeleider verwerkt	15 mei 2015
C	Concept onderzoeksrapport	Opmerking afstudeerbegeleider verwerkt	4 juni 2015
D	Definitief onderzoeksrapport		8 juni 2015

Gegevens

Naam student	Esmée Stoop
Studentnummer	0853739
Emailadres	0853739@hr.nl
Leerjaar	2014-2015
Cohort	2011-2015
Opleiding	Pedagogiek Voltijd
Minor	Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker
Opleidingsinstelling	Hogeschool Rotterdam
1° Afstudeerbegeleider	mevr. H.J.J.M. Kroonsberg
2° Afstudeerbegeleider	mevr. T. Oosterloo

Opdrachtgever	Yulius Cluster 4 onderwijs; locatie De Gaard
Contactpersoon	Dhr. F. Capiteijns
Adres	Bessengaard 93A
Postcode en plaats	3206 AG Spijkenisse
Begeleider	mevr. E. De Gelder
Functie	Docent
Emailadres	E.degelder@yulius.nl

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport met het onderwerp '*grensoverschrijdend gedrag in de klas*'. Het rapport behelst het resultaat van een onderzoek dat werd gedaan in het kader van mijn afstuderen als pedagoog.

Woorden van dank gaan allereerst uit naar de mensen die gedurende mijn schoolcarrière altijd in mij geloofd hebben, ook al was ik het vertrouwen soms in mijzelf kwijtgeraakt. Tevens wil ik de mensen bedanken, die het mogelijk hebben gemaakt om mijn onderzoek uit te kunnen voeren. Ook mijn begeleidster van de Hogeschool Rotterdam, mevrouw Kroonsberg, wil ik bedanken voor de prettige samenwerking en de sturing tijdens het proces.

Daarnaast wil ik de mensen die dichtbij staan enorm bedanken. Ik heb het vooral mijn vriend niet altijd makkelijk gemaakt. Zijn positivisme, bieden van steun en het creëren van een veilige, liefdevolle thuishaven, heeft ervoor gezorgd dat ik gedurende mijn studie alles uit mijzelf heb kunnen halen. Mijn ouders en zus ben ik enorm dankbaar voor de onvoorwaardelijke liefde en steun die zij altijd gegeven hebben. Als laatst wil ik Floor bedanken, door haar ben ik enorm geïnspireerd om een goede jeugdzorgwerker te worden. Ook heeft zij mij geleerd om op mezelf te kunnen vertrouwen.

Esmée Stoop, 8 juni 2015

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	5
Samenvatting	7
Summary	9
Inleiding	11
Hoofdstuk 1 Aanleiding en probleemstelling	12
1.1 Aanleiding	12
1.2 Situatietanalyse	13
1.3 Probleemanalyse	14
1.4 Doelstelling	14
1.5 Onderzoeksvraag	14
1.6 Deelvragen	15
1.7 Gewenste en tevredenheidssituatie	15
Hoofdstuk 2 Theoretische onderbouwing	16
2.1 Inleiding	16
2.1 Grensoverschrijdend gedrag	16
2.2 Grensoverschrijdend gedrag in de klas	17
2.3 Omgaan met grensoverschrijdend gedrag in cluster 4	17
2.4 Begeleiding vanuit het team	18
Hoofdstuk 3 Onderzoeksmethodologie	20
3.1 Inleiding	20
3.2 Beschrijvend onderzoek	20
3.3 Databronnen	20
3.4 Dataverzamelingstechnieken	21
3.5 Betrouwbaarheid	22
3.6 Validiteit	23
3.7 Triangulatie	23

Hoofdstuk 4 Praktijkonderzoek	24
4.1 Inleiding	24
4.2 Resultaten en conclusie op deelvragen	24
Hoofdstuk 5 Conclusie	34
Hoofdstuk 6 Aanbevelingen	36
Hoofdstuk 7 Evaluatie onderzoek	36
Hoofdstuk 8 Literatuurlijst	39

Samenvatting

Dit onderzoek is uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de doelgroep van 30 procent leerling op voortgezet speciaal onderwijs cluster 4 die regelmatig grensoverschrijdend gedrag laten zien. Deze doelgroep lijkt niet of nauwelijks tot gedragsverandering te komen na de time-out. De onderzoekcontext is hierbij het voortgezet speciaal onderwijs cluster 4 op Yulius De Gaard.

De doelstelling van dit onderzoek is het in kaart brengen welke begeleiding ontwikkeling bewerkstelligd bij leerlingen met grensoverschrijdend gedrag. Door het grensoverschrijdende gedrag verstoren de leerlingen de orde in klas waarbij zij zelf en andere leerlingen niet tot ontwikkeling kunnen komen. De doelstelling is hierbij om de huidige situatie rondom de time-out te verbeteren en een oplossing aan te reiken die aanslaat bij de doelgroep van 30 procent. Hierbij wordt gebruikt gemaakt van "switch- formulieren". Deze kunnen gebruikt worden om leerlingen een time-in te geven in plaats van een time-out. Er worden zowel voor de leerkrachten als andere leden van het team aanbevelingen geschreven. Deze aanbevelingen moeten ervoor zorgen dat het grensoverschrijdend gedrag van leerlingen beter aangepakt kan worden.

Mijn onderzoeksvraag hierbij is:

Welke mogelijkheden heeft het team/hebben de leerkrachten van Yulius De Gaard om het grensoverschrijdend gedrag in de klas van hun leerlingen aan te pakken?

Onderstaande deelvragen moeten leiden tot een passend antwoord op bovengenoemde onderzoeksvraag:

- *Wat zegt de theorie over grensoverschrijdend gedrag van kinderen?*
- *Wat zien de leerkrachten als grensoverschrijdend gedrag en welke gedrag vinden zij lastig?*
- *Hoe ziet de doelgroep van 30 procent met grensoverschrijdend gedrag eruit?*
- *Wat zegt de Inspectie van Onderwijs over het tijdelijke verwijderen van leerlingen? En hoeveel tijd mag hieraan besteed worden door de leerkracht?*
- *In hoeverre is de time-out een geschikt middel voor leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen? En waarom werkt de time-out wel voor die andere 70 procent van de leerlingen?*

Tijdens het onderzoek is er theorie bestudeerd over grensoverschrijdend gedrag en welke manier het beste werkt om dit aan te pakken. De kennis die hierbij is opgedaan is gebruikt in verdere data-analyse van het onderzoek. Zo is de informatie van de literatuur gebruikt tijdens de observaties en het uitzetten van de digitale enquête. De verschillende databronnen hebben tot een conclusie en verschillende aanbevelingen voor het team geleidt, omtrent de onderzoeksvraag. Onder andere is na het onderzoek geconcludeerd dat:

De expertise bij Yulius De Gaard betreft grensoverschrijdend nauwelijks aanwezig is. Dit blijkt uit de digitale enquête die is uitgezet in het team. Tevens komt naar voren dat het team van De Gaard niet naar behoren functioneert. Dit zorgt ervoor dat niet altijd de veiligheid van zowel de leerkracht als leerling gewaarborgd kan worden. Gedurende het onderzoek kan er ook geconcludeerd worden dat de mogelijkheid van de inspectie er is om tijd te besteden aan sociale vaardigheden. Er kan na het onderzoek voorzichtig geconcludeerd worden dat de doelgroep van 30 procent met grensoverschrijdend gedrag groter lijkt te zijn.

Summary

This study was conducted to gain more insight into the target of 30 per cent regularly unacceptable behavior. This audience seems hardly induce changes in behavior after the timeout. The research context here is on secondary special education cluster 4 on Yulius De Gaard.

The objective of this study is to identify the opportunities available to guide students with deviant behavior to eventually allow achieve development opportunities. By transgressive behavior pupils disruptive in class and they themselves and other students can not develop. The intention is to improve the current situation around the timeout and to provide a solution that does the target group at 30 percent. It is made use of "switch- forms". These can be used for students to give a time-in in place of a time-out. Are written for both the teachers and other members of the team recommendations. These recommendations should ensure that the inappropriate behavior of pupils can be better addressed.

My research question is:

What options the team has / have teachers Yulius The Gaard to address the unacceptable behavior in the classroom to their students?

The following sub-questions should lead to an appropriate response to the above research question:

- *What does the theory of unacceptable behavior of children?*
- *What do teachers and unacceptable behavior and what behaviors they find difficult?*
- *What is the target of 30 per cent with unacceptable behavior like?*
- *What does the Inspectorate of Education on the temporary removal of students? And how much time should be devoted to the teacher?*
- *How time-out is an appropriate tool for students who exhibit inappropriate behavior? And why does the timeout or 70 percent of the students?*

While research has been studied theory about unacceptable behavior and how it works best to address this. The knowledge that has been gained in this respect is used in subsequent data analysis of the study. Thus the information from the literature was used during the observations and the expansion of the digital survey. During the investigation there is a literature research, surveys, interviews and observations both structured and less structured. The data analysis has led to a different conclusion and recommendations for the team on the research question. Among other things, concluded after investigation that:

The expertise at Yulius The Gaard respect borders is hardly present. This is evident from the digital survey is released into the team . It also emerges that the team 's Gaard not functioning properly . This ensures that not always the safety of both teacher and pupil can be guaranteed. During the investigation can be concluded is that the possibility of the inspection is to spend time on social skills. There may after careful examination concluded that the group of 30 pupils per cent appears to be larger than is known to the team 's Gaard.

Inleiding

Voor u ligt het onderzoek dat ik heb uitgevoerd in opdracht van Yulius onderwijs cluster 4 voortgezet speciaal onderwijs De Gaard in Spijkenisse. Het onderzoek is een afronding van mijn Bachelor Pedagogiek.

Vóór mijn studie Pedagogiek heb ik 1,5 jaar met plezier de PABO gevolgd. Na de switch heb ik altijd nog sterk het gevoel gehouden dat ik terug het onderwijs in wilde. In september 2014 ben ik gestart met mijn onderzoek bij de opdrachtgever waar ik mijn afstudeerstage doorloop. Tijdens mijn studie heb ik gekozen voor de richting van Jeugdzorg en heb mijn specialisatie, doormiddel van de minor Uitstroomprofiel Jeugdzorgwerker gedaan. Dit heb ik met goed resultaat afgerond. Door mijn keuze met kinderen te willen werken die ernstige gedragsproblemen hebben, heb ik gekozen mijn onderzoek uit te voeren bij een jeugdzorgorganisatie als Yulius onderwijs cluster 4 bij De Gaard.

Het onderwerp werd door mij gekozen vanwege de actualiteit dat de time-out schadelijk kan zijn voor leerlingen. Leerlingen voelen zich buitengesloten op het moment dat zij een time-out krijgen. In de zomer van 2014 werden er in de publiciteit een hoop kanttekeningen geplaatst bij de time-out. Gedurende mijn onderzoek heb ik de focus gelegd op een groep leerlingen, voornamelijk met de diagnose Oppositioneel opstandige gedragsstoornis (ODD), om te kijken welke mogelijkheden er naast de time-out zijn om bij deze leerlingen gedragsverandering te bewerkstelligen.

Hoofdstuk 1| Aanleiding en probleemstelling

1.1 Aanleiding

Met de Wet op Passend Onderwijs die 1 augustus 2014 is ingegaan zijn er een aantal aanpassingen gedaan. Belangrijkste aanpassing is dat de leerlingen recht hebben op een school die bij hun mogelijkheden en kwaliteiten past. De Inspectie van Onderwijs (hierna inspectie) zal na deze inwerkingtreding beter toezicht houden op de uitvoering van deze wet (Toezichtkader, 2012). Dit wil zeggen dat de inspectie indicatoren heeft vastgesteld waar de scholen aan moeten voldoen. Deze indicatoren worden beschreven in het Toezichtkader passend onderwijs. De inspectie vindt het van belang dat iedere leerling kansen krijgt op goed onderwijs. Dit geldt ook voor de leerlingen die zijn aangewezen op overwegend orthodidactische en orthopedagogische aanpak (Toezichtkader, 2012). Dit zijn de leerlingen die in aanmerking komen voor Speciaal onderwijs(SO) of Voortgezet speciaal onderwijs(VSO). In het kader van het onderzoek wordt er gekeken naar leerlingen die op het Cluster 4 VSO zitten. De inspectie houdt toezicht op het kwaliteit van het onderwijs en controleert of de scholen zich houden aan de wet- en regelgeving (Toezichtkader, 2012).

Sinds 2009 werkt de inspectie in het reguliere onderwijs risicogericht. Dit betekent dat op het moment dat er risico's wordenesignaleerd op een school de inspectie onderzoek komt doen. Vanaf dat moment is dit toezicht ook ingegaan op het SO en VSO (Toezichtkader, 2012). Er wordt in het onderzoek gekeken naar opbrengsten, onderwijsleerproces en kwaliteitszorg. Het thema onderwijsleerproces is van belang tijdens dit onderzoek. Conform de Wet op het Onderwijstoezicht (WOT) heeft iedere school zich aan deze punten te houden. Het onderwijsleerproces houdt in dat er door de inspectie gekeken gaat worden naar de leerlingenzorg, leerstofaanbod, leertijd, schoolklimaat, effecten van het didactische handelen van de leerkracht en afstemming van het handelen van de leerkracht (Toezichtkader, 2012). Aan de hand van dit punt is er op 5 oktober 2010 onderzoek gedaan door de Inspectie op Yulius De Gaard. De inspectie beoordeelde de school als "zwak". Naar aanleiding van deze documenten bleek locatie De Gaard een risico te zijn in het onderwijsleerproces. Het gaat hier om tekortkomingen op het systeem van leerlingenzorg en invulling van de onderwijstijd (Inspectie, 2011).

Naar aanleiding van het onderzoek dat heeft plaatsgevonden in 2011, valt de school onder intensief toezicht van de inspectie. Één van de conclusies is dat er teveel tijd en aandacht wordt gegeven aan leerlingen met ordeverstoring gedrag in plaats aan het lesgeven (Inspectie, 2011). Na dit onderzoek in 2011 is de inspectie in 2013 teruggekomen voor nader onderzoek. Uit dit onderzoek blijkt dat de school op kwaliteitsaspect 4: *"De leraren geven de leerlingen voldoende tijd om zich het leerstofaanbod eigen te maken"* op een aantal punten slechter scoorden dan in 2011.

De school heeft zich wettelijk te houden aan een effectief rooster. De inspectie stelt dat de leerlingen op het VSO minimaal 1000 uur onderwijstijd per leerjaar moeten krijgen. In de locatiegids van Yulius De Gaard staat de urenverantwoording zodanig beschreven dat de leerlingen 1000 onderwijstijd krijgen (De Gaard, 2014).

Dit alles is de aanleiding geweest om dit onderzoek te starten op Yulius De Gaard. De systeemwereld rondom het cluster 4 onderwijs stelt harde eisen wat betreft de invulling van de onderwijstijd. Yulius De Gaard blijft er tegenaan lopen dat de onderwijstijd onder druk komt te staan door vele ordeverstoringen in de klas.

1.2 Situatietanalyse

De organisatie waar het onderzoek plaatsvindt is Yulius Onderwijs locatie De Gaard voortgezet speciaal onderwijs in Spijkenisse. Yulius onderwijs is een dochterstichting van de organisatie Yulius GGZ. Het Yulius Onderwijs biedt onderwijs en ambulante begeleiding aan kinderen en jongeren van vier tot twintig jaar. Het gaat om kinderen die door psychiatrische beperkingen en problemen niet meer in aanmerking komen voor het reguliere onderwijs. De leerlingen krijgen les op de manier die past bij hun beperkingen en die recht doet aan de mogelijkheden (Schoolplan Yulius Onderwijs, 2011).

Yulius zet specifieke expertise in om te voldoen aan de individuele onderwijsbehoefte van de leerling. Voor ieder kind is een eigen plan opgesteld door de leden van de Commissie van Begeleiding. Deze commissie bestaat uit een begeleider en orthopedagoog. Het onderwijs werkt met een integrale aanpak en werkt samen met instellingen voor zorg, arbeidstoeleiding en -begeleiding en onderwijsinstellingen. Van belang is dat het aanbod gericht is op kwalitatief hoogwaardig onderwijs waarbij ieder kind "ertoe doet". Deze afstemming van vraag en aanbod van de leerlingen is erop gericht hen maximaal te laten integreren en participeren in de samenleving (Yulia, 2014).

Yulius Onderwijs heeft 18 locaties. Op zeven locaties wordt uitsluitend onderwijs gegeven aan de leerlingen met een cluster 4 indicatie. Deze indicatie omvat leerlingen die vanwege psychiatrische problemen tijdelijk of structureel moeite hebben om het reguliere onderwijs te volgen (Schoolplan Yulius Onderwijs, 2011). Deze leerlingen krijgen op grond van de Wet op Passend Onderwijs, onderwijs wat bij de behoeften aansluit.

In september 2014 zijn er twee teams samengevoegd; namelijk De Oever, een andere locatie van Yulius in Spijkenisse, en team De Gaard. Dit heeft gezorgd voor een nieuwe teamsamenstelling. Yulius De Gaard heeft dus een nieuwe start moeten maken met nieuwe mensen, zowel in de lijn als staf.

1.3 Probleemanalyse

Het probleem waar Yulius De Gaard tegen aanloopt is het feit dat de time-out niet een juist middel lijkt te zijn voor 30 procent van de leerlingen die grensoverschrijdend gedrag laten zien in de klas. Onbekend is hoe deze doelgroep van 30 procent leerlingen er exact uitziet. Uit vooronderzoek is duidelijk dat het om 14 leerlingen gaat die voortdurend grensoverschrijdend gedrag vertonen. Hierdoor gaat er veel tijd verloren aan het ordeverstoring gedrag van de leerling in de klas. De leerkracht staat alleen voor de klas en stuurt vaak de leerling naar een externe time-out.

Vanuit de directie en het team van Yulius de Gaard is de vraag gekomen om de time-out bij leerlingen waarbij dit geen geschikt middel lijkt te zijn te onderzoeken. In de eerste periode van het onderzoek is gebleken dat grensoverschrijdend gedrag ervoor zorgt dat de docent niet of nauwelijks tot lesgeven toe komt. Dit wordt ook geconcludeerd door de Inspectie van Onderwijs. Er gaat veel tijd verloren aan het ordeverstoring gedrag van de leerlingen. Op het moment dat de leerling een time-out krijgt is het van belang dat hij/zij weer terugkeert in de klas met gewenst gedrag. Dit lijkt bij 30 procent niet te werken. De situatie rondom het begeleiden van leerlingen met grensoverschrijdend gedrag blijkt op De Gaard een knelpunt. Dit leidt tot dagelijkse problemen; en deze hebben zo ook negatieve invloed op leerlingen die geen ordeverstoring gedrag vertonen. Uiteindelijk gaat het ten koste van de onderwijstijd.

1.4 Doelstelling

Het doel van dit onderzoek is om het team van Yulius De Gaard meer inzicht te geven in grensoverschrijdend gedrag. De leerkracht dient het gedrag in de klas aan te pakken en de leerling tot verdere ontwikkeling te laten komen. Dit vraagt kennis en kunde van de leerkracht. Het doel is, doormiddel van dit onderzoek om iets nieuws aan te bieden aan het team van De Gaard om naast de time-out gebruik te maken van een andere interventie. Uiteindelijk is het doel dat er minder tijd verloren zal gaan aan ordeverstoring gedrag maar dat leerling wel waar nodig intensief begeleidt worden om gewenst gedrag te bewerkstelligen.

1.5 Onderzoeksvraag

De focus tijdens mijn onderzoek ligt op de 30 procent leerlingen voor wie de time-out geen juist middel blijkt om gedragsverandering te bewerkstelligen. Deze leerlingen laten dagelijks grensoverschrijdend gedrag zien in de klas, waardoor er nauwelijks wordt toegekomen aan lesgeven. Andere leerlingen hebben last van de leerling(en) die grensoverschrijdend gedrag vertonen. Yulius De Gaard is een school maar ook een cluster 4 school. Leerlingen hebben op deze school hulp nodig bij het oefenen van het vertonen van gewenst gedrag.

Mijn onderzoeksvraag formuleer ik als volgt:

Welke mogelijkheden heeft het team/hebben de leerkrachten van Yulius De Gaard om het grensoverschrijdend gedrag in de klas van hun leerlingen aan te pakken?

1.6 Deelvragen

Om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden maak ik gebruik van de volgende deelvragen:

1. Wat zegt de theorie over grensoverschrijdend gedrag van kinderen?
2. Wat zien de leerkrachten als grensoverschrijdend gedrag en welke gedrag vinden zij lastig?
3. Hoe ziet de doelgroep van 30 procent met grensoverschrijdend gedrag eruit?
4. Wat zegt de Inspectie van Onderwijs over het tijdelijke verwijderen van leerlingen? En hoeveel tijd mag hieraan besteed worden door de leerkracht?
5. In hoeverre is de time-out een geschikt middel voor leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen? En waarom werkt de time-out wel voor 70 procent van de leerlingen?

1.7 Gewenste en tevredenheidsituatie

De gewenste situatie is dat de leerkrachten meer handvatten hebben om beter om te gaan met leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen in de klas. Tevens is van belang dat leerkrachten het gedrag vroegtijdig herkennen en de juiste interventie inzetten. Dit kan de time-out zijn of een ander middel. De opdrachtgever wil weten hoe het team het beste kan omgaan met leerlingen die grensoverschrijdend gedrag laten zien in de klas. Dit om de leerling met grensoverschrijdend gedrag tot gewenst gedrag te laten komen, zodat de leerling op lange termijn tot ontwikkeling kan komen.

Hoofdstuk 2| Theoretische onderbouwing

2.1 Inleiding

In de theoretische onderbouwing wordt beschreven wat grensoverschrijdend gedrag is. Dit hoofdstuk zorgt ervoor dat verschillende onderwerpen uit de deelvragen beschreven worden.

2.1 Grensoverschrijdend gedrag

In de theorie worden er door Van der Ploeg (2011) drie verschillende beschrijvingen van probleemgedrag bij kinderen beschreven. Hij noemt afwijkend, onaangepast en psychische ongezond gedrag bij kinderen. Bij afwijkend gedrag bedoelt Van der Ploeg (2011) gedrag dat afwijkt van het normale gedrag. Iedereen heeft hier zijn eigen normen en waarden in wat betreft normaal, acceptabel gedrag. Grensoverschrijdend gedrag van kinderen hangt vaak samen in welke context zij opgroeien en zich dagelijks in bevinden. Het kind krijgt normen en waarden mee van zijn omgeving. Hierbij stelt Van der Ploeg (2011) dat onaangepast gedrag altijd probleemgedrag is. Probleemgedrag kan gezien worden als dat het kind een gebrek heeft aan sociale relaties, het kind weet niet goed in contact te komen met de ander. Daarnaast valt ook onder probleemgedrag het ontberen van identiteit en deze kinderen hebben het onvermogen om met probleemgedrag om te gaan. Kinderen kunnen ook niet omgaan met stressvolle situaties. Van der Ploeg (2011) stelt op het moment dat hier een of meer kenmerken van zijn bij het kind, men kan spreken over psychisch ongezond gedrag. Hierbij heeft het kind begeleiding nodig om zijn emoties te kunnen reguleren.

Zo stelt Herbert (1999) dat kinderen met ernstige gedragsproblemen niet meer in staat zijn om zich aan de regels te houden. Herbert onderscheidt gedragsproblemen in twee patronen. Er is een "vroege-" en een "late starter". Bij een vroege starter ziet men het gedrag al op jonge leeftijd bij het kind. Het kind laat oppositioneel opstandige stoornissen zien die zich tot agressieve of niet agressieve symptomen ontwikkelen. Dit kan tijdens de adolescentie tot ernstig gedrag leiden bij het kind. De late starter, het woord zegt het al, ontwikkelen de symptomen van gedragsstoornis na een relatief normale jeugd tijdens de adolescentie. De prognose voor latere starters is gunstiger dan voor vroege starters, aldus Herbert (1999).

Delfos (2010) heeft het over externaliserend gedrag en internaliserend gedrag. Externaliserend gedrag richt het kind zijn gedrag naar buiten toe. Dit is agressieve problematiek. Het kind kan zich uiten in woorden, gebaren en fysieke agressie. Internaliserend zijn vaak de kinderen die alles opkroppen. Het probleem richt zich binnen in het kind. Dit kan men vergelijken met een waterkoker, het kind houdt alles binnen en op een gegeven moment komt stoom uit zijn oren en is het even te veel. Volgens Delfos (2010) laten kinderen acting-out gedrag zien. Het kind heeft een gebrek aan zelfcontrole en stelt zich actief naar de omgeving op, waardoor het kind geregeld in conflict komt met zijn omgeving. Ook wel triggers

genoemd. Dit gedrag kan irritatie en afwijzing oproepen bij leerkrachten als zowel andere leerlingen. Antisociale gedragingen spelen hierbij een belangrijke rol bij kinderen die externaliserend gedrag vertonen. Delfos (2010) onderscheidt twee verschillende vormen hiervan: oneerlijkheid en agressie.

Onder oneerlijkheid valt liegen, stelen en vals spelen. Agressiviteit kan zowel tegen mensen, dieren of tegen voorwerpen gericht zijn. Onder agressiviteit valt ook vandalisme en brandstichting (Delfos, 2010).

In de ontwikkelingspsychopathologie wordt de term externaliserend gedrag gebruikt voor ieder gedrag dat een probleem vormt naar de omgeving. Dit zijn vaak de kinderen met ODD, CD en ADHD. Bij een antisociale gedragsstoornis gaat het om gedrag waarmee rechten van ander worden overtreden. Tevens worden ook de normen van regels voor liegen, spijbelen en weglopen overtreden. Bij oppositioneel gedrag gaat het vaak om kinderen die zich verbaal en fysiek verzetten tegenover gezag van een volwassene (Rigter, 2012).

2.2 Grensoverschrijdend gedrag in de klas

Het is per leerkracht verschillend wat zij voor definitie geven aan grensoverschrijdend gedrag van leerlingen. De ene leerkracht vindt werkweigeren en het niet willen luisteren een vorm van grensoverschrijdend gedrag. Terwijl een andere leerkracht de grens anders legt en stelt dat grensoverschrijdend gedrag voornamelijk zelfbepalend gedrag van de leerling is. Dreigementen uiten naar andere en het niet willen luisteren naar de leerkracht zijn hier voorbeelden van. De theorie stelt dat leerling die grensoverschrijdend gedrag laten zien vaak een tekort aan sociale vaardigheden hebben (Delfos, 2010). Tevens is het empathisch vermogen van deze leerlingen erg zwak. Leerlingen kunnen zich moeilijk inleven in wat andere voelen, denken en willen. Dit kunnen zij moeilijk uiten waardoor het kind soms andere leerlingen onbewust kan gaan pesten. Deze leerlingen kunnen alleen redeneren vanuit hun eigen perspectief en zien niet in wat hun eigen aandeel is in bijvoorbeeld een conflict (Delfos, 2010).

2.3 Omgaan met grensoverschrijdend gedrag in cluster 4

Voor leerlingen op het cluster 4 onderwijs is het van belang dat er veiligheid gecreëerd wordt door het team. Hiermee wordt bedoeld dat de leerlingen weten welke regels er zijn en wat de consequenties hiervan zijn als die niet worden nageleefd. De grens moet helder zijn voor de leerlingen. Dit gedrag is gepast en dit gedrag is ongepast. Dit vraagt een professionele houding van zowel de leerkracht als het team stelt Velderman in Van der Wolf & Beukering (2011).

Naast deze duidelijkheid voor leerlingen is het belangrijk om de leerling inzicht te geven in zijn gedrag (Jenning, 2007). Het kind moet zich bewust worden van zijn gedrag en wat hier de consequenties van zijn. Dit vraagt begeleiding van de leerkracht. De leerling op het cluster 4 onderwijs kan

dit niet zonder begeleiding. De Gaard handelt momenteel volgens de time-out regels (zie bijlage 1). Op het moment dat de leerling grensoverschrijdend gedrag laat zien krijgt hij of zij een time-out van de leerkracht. Na drie waarschuwingen krijgt de leerling een externe time-out. De leerling kan even afkoelen buiten de klas.

Om tot gedragsverandering te komen is het volgens Jeninga (2007) van belang dat er een goede band is tussen de leerkracht en leerling. Dit kan de leerkracht doen door betrokken te zijn en interesse te tonen en dit te delen. Benoem het gedrag wat je ziet en vertel waarom jij je hier zorgen overmaakt. Voor de leerling is het ook van belang dat er realistische doelen worden gesteld en er goede communicatie is.

De time-out wordt door Velderman (2010) beschreven als een maatregel die wordt ingezet om ongewenst gedrag te verminderen. De leerling wordt tijdelijk uitgesloten van de rest van de groep. Velderman (2010) heeft het niet alleen over de time-out maar spreekt ook over een "switch". De leerling gaat samen met zijn leerkracht op zoek naar een oplossing. Zij stellen samen realistische doelen op om het ongewenste gedrag te verminderen. Zowel de leerling als de leerkracht kunnen hun verhaal kwijt hoe zij de situatie beleefden.

Op het moment dat de leerkracht de leerling een time-out geeft is het van belang om dit zonder emotie te doen (Jeninga, 2007). Op het moment dat de leerling naar andere leerlingen of leerkracht fysiek agressief is moet er om collegiale ondersteuning gevraagd worden.

2.4 Begeleiding vanuit het team

Als eerste is het van groot belang dat de sfeer in het team goed is. Verhulst (2009) stelt dat dit bepalend is voor het functioneren voor zowel de leerkracht als de leerlingen. De sfeer kan een beschermende invloed hebben op het verminderen of voorkomen van grensoverschrijdend gedrag bij leerlingen.

2.4.1 Wat doet de leerkracht in de klas aan het grensoverschrijdend gedrag?

Het gedrag van de leerling speelt zich voornamelijk in de klas af. De leerkracht zal hierbij op tijd moeten ingrijpen of een geschikte interventie in zetten voor de leerling. De leerkracht kent de leerling vaak het beste omdat zij de leerling iedere dag ziet. Dit is ook essentieel om veiligheid voor de leerling te creëren. Daarnaast biedt de grote hoeveelheid contacttijd vaak de gelegenheid om een geschikte interventie in te zetten (Velderman, 2010).

2.4.2 Wat hebben de leerkrachten nodig om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken?

Dacier, Fransen & Puper (2011) stellen dat ongewenst gedrag de sfeer verstoort in de klas en leerlingen op een negatieve manier de aandacht trekken. Het verstoren van een leersituatie in de klas is ongewenst, omdat

andere leerlingen hier niet tot ontwikkeling kunnen komen. Ook gedrag zoals gezagsondermijndend valt volgens Dacier, Fransen & Puper onder grensoverschrijdend gedrag. De leerling is brutaal naar de leerkracht of weigert te luisteren. Veiligheid van andere leerlingen en docenten staat altijd voorop. Op het moment dat de leerling ongewenst gedrag laat zien en de veiligheid niet meer gewaarborgd is spreken we van grensoverschrijdend gedrag. Bij ieder ongewenst gedrag is het van belangrijk dat de docent dit benoemt naar de leerling, zodat de leerling weet waarom het gedrag niet goed is. De docent laat wel in zijn benadering merken dat hij de leerling accepteert als mens en dat niet de persoon wordt afgekeurd maar het gedrag (Dacier, Fransen & Puper, 2011). Waardering voor leerlingen op cluster 4 speciaal voortgezet onderwijs is belangrijk. Positieve feedback stimuleert de leerling om gewenst gedrag te vertonen.

2.4.3 Time-out

Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat de time-out dezelfde pijnreactie zou veroorzaken als fysieke afstraffing. Het zal de ontwikkeling van het kind belemmeren (Daniel, 2013). Het kind heeft een sterke behoeften aan verbondenheid. Op het moment dat het kind overvraagd wordt en op emotioneel gebied niet aan kan, kan het voorkomen dat het kind opstandig en agressief gedrag, of veel emotie laat zien. Daniel (2013) stelt verder dat de time-out vaak een wanhoopsdaad is van de leerkracht of opvoeder. Anderzijds stelt Merrel (2000) dat de time-out niet gezien moet worden als sanctie of als strafmaatregel om in te zetten. De time-out moet dienen om zowel de leerling als de leerkracht de tijd te geven om het ongewenste gedrag te beëindigen. En hier dient ruimte voor te zijn om over te gaan naar het positieve gedrag.

2.4.4 Time-out op Yulius De Gaard

Vanaf september 2014 zijn er een aantal wijzigingen gedaan betreft de time-out. Yulius De Gaard merkte dat de time-out geen vast protocol had. Door een standaard protocol te maken weten alle leerkrachten hoe zij de time-out moet invoeren. Tijdens het inzetten van de time-out wordt er een enkele keer gebruik gemaakt van de Commissie van Begeleiding. Deze commissie gaat vertrouwelijk in gesprek met de leerling. De leerling kan vertellen wat er is gebeurd in de klas. Wat opvalt is dat er vaak geen terugkoppeling gegeven wordt aan de leerkracht. Velderman (2010) stelt juist na de time-out dat het van groot belang is om een switch te maken. De leerling gaat met de leerkracht in gesprek over de situatie.

(Uitleg zie bijlage 1)

Hoofdstuk 3| Onderzoeksmethodologie

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt helder hoe het onderzoek is vormgegeven. Er wordt helder beschreven voor welke methodologie gekozen is gedurende het praktijkonderzoek.

3.2 Beschrijvend onderzoek

Volgens Van der Donk & Van Lanen (2014) is een beschrijvend onderzoek een onderzoek waarbij er van binnenuit de organisatie veranderingsprocessen tot stand worden gebracht. Hierbij zal eerst gekeken moeten worden wat de leerkrachten nodig hebben en hoe de huidige processen verlopen op Yulius De Gaard. Het in kaart brengen van het onderwerp en de praktijksituatie is volgens Van der Donk & Van Lanen (2014) een beschrijvend onderzoek. Er wordt onderzocht hoe de leerkrachten momenteel handelen om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken in de klas. Hierbij wordt ook gekeken wat de kennis is van de leerkrachten over het thema en waar nog winst valt te behalen voor het team.

Naast beschrijvend onderzoek is er tevens sprake van een ontwerponderzoek. Het ontwerponderzoek is uiteindelijk het beroepsproduct. Dit product moet er zorg voor dragen dat leerkrachten meer kennis en handvatten hebben om grensoverschrijdend gedrag in de klas aan te pakken.

3.3 Databronnen

Gedurende het onderzoek zijn er verschillende databronnen gebruikt om antwoord te geven op de onderzoeksvraag.

3.3.1 Literatuur

Om te kunnen starten met het onderzoek is het van belang om eerst literatuuronderzoek te doen volgens Van der Donk & Van Lanen (2014). Voorafgaand aan het literatuuronderzoek is het raadzaam om een mindmap te maken met relevante onderwerpen rondom het probleem. Dit is beschreven in het plan van aanpak. Tevens beschrijven Van der Donk & Van Lanen (2014) om verschillende soorten literatuur te bestuderen. Voor het onderzoek heb ik gekozen om naast verschillende beleidsstukken (zoals het schoolplan De Gaard en plan van organisatie Yulius onderwijs), ook stukken van de Inspectie van onderwijs te gebruiken in mijn onderzoek om tot een antwoord te komen op mijn probleemstelling.

3.3.2 Leerkrachten

In het onderzoek is het meeste gebruikt gemaakt van de kennis van leerkrachten. Het onderzoek heeft plaatsgevonden op locatie waardoor de onderzoeker vaak contact had met de leerkrachten. Er is gekeken naar de kennis van de leerkrachten, waar zij momenteel tegenaan lopen en waar de leerkrachten behoeften aan hebben. Dit is gedaan aan de hand van een digitale enquête. Hierbij is inzichtelijk geworden waar de leerkrachten behoeften aan hebben en wat de kennis is over grensoverschrijdend gedrag.

3.3.3 Documenten

Uiteindelijk aanleiding van het onderzoek is geweest dat er rapporten zijn verschenen van de Inspectie van Onderwijs. Deze rapporten zijn in het vooronderzoek gebruikt. De rapporten zijn van grote invloed geweest op het onderzoek. Daarnaast is ook het beleidsstuk van De Gaard. Hier staat het beleid van de school in beschreven wat als bruikbare bron gebruikt kon worden gedurende het onderzoek.

3.4 Dataverzamelingstechnieken

Deelvraag	Dataverzamelingstechniek 1	Dataverzamelingstechniek 2
Wat zegt de theorie over grensoverschrijdend gedrag bij kinderen?	Mindmap in het vooronderzoek gemaakt. Inzichtelijke gemaakt welke onderwerpen van belang zijn.	Verschillende bronnen geraadpleegd om literatuurstudie uit te voeren.
Wat zien de leerkrachten als grensoverschrijdend gedrag en welk gedrag vinden zij lastig?	Uitzetten van digitale enquête. Vragen hiervan zijn opgesteld aan de hand van literatuuronderzoek.	Gesprekken met leerkrachten op locatie en tijdens vergaderingen of teamkamer besprekingen.
Hoe ziet de doelgroep van 30 procent met grensoverschrijdend gedrag eruit?	Observaties in zeven klassen en 14 leerlingen observeren. Turflijst aan de hand van de literatuurstudie gedrag kunnen turven.	Dossieranalyse om inzicht te krijgen in de diagnose van de geobserveerde leerlingen.
Wat zegt de Inspectie van Onderwijs over het tijdelijke verwijderen van leerlingen?	Inspectierapporten 2011 en 2013, beleidsstukken van Inspectie, wetgeving rondom voortgezet speciaal onderwijs	Half gestructureerd interview met inspectie van onderwijs. Vragen waren deels voorbereid.
In hoeverre is de time-out een geschikt	Doormiddel van dossieranalyse	

middel voor leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen? En waarom werkt de time-out wel voor die andere 70 procent van de leerlingen?	inzichtelijk maken welke diagnose deze leerlingen hebben. Uiteindelijk is de doelgroep van 70 procent niet onderzocht. De onderzoeker heeft ervoor gekozen om een onderzoek te doen naar de doelgroep van 30 procent. Dit sluit aan bij de vraag van de opdrachtgever.
--	--

3.5 Betrouwbaarheid

Van der Donk & Van Lanen (2014) stellen dat betrouwbaarheid het nastreven is dat de resultaten van dit onderzoek hetzelfde zal zijn als er nogmaals een zelfde onderzoek wordt uitgevoerd. In dit onderzoek werkt de onderzoeker nauwkeurig en zorgvuldig. Dit wordt hieronder beschreven.

De onderzoeker heeft ervoor gezorgd dat het onderzoek zo betrouwbaar mogelijk werd uitgevoerd. Dit is gedaan doormiddel van het aanwezig zijn op de locatie. Door de aanwezigheid van de onderzoeker kan gesteld worden dat zij het vertrouwen heeft gekregen van de leerkrachten en het team. De onderzoeker toonde interesse in iedere docent en ging ook in gesprek over het onderwerp "grensoverschrijdend gedrag". Naast de gesprekken op school heeft de onderzoeker een digitale enquête uitgezet naar heel het team. De vragen waren voor iedereen hetzelfde. De antwoorden uit de enquête zijn letterlijk overgenomen in het onderzoeksrapport. De volledige enquête is terug te vinden in de bijlage. De uitkomsten van de enquête zijn naast de deelvraag gelegd en hier heeft de onderzoeker de belangrijkste punten van beschreven in hoofdstuk 4 van dit rapport. Tijdens het interview met de inspectie is ervoor gekozen om dit op te nemen via een voicerecorder. Zo kon de onderzoeker na afloop letterlijk het interview uitwerken. Voor het interview heeft de onderzoeker ook een contract opgesteld. Hierin zijn punten beschreven die ervoor zorgen dat het interview voor juiste doeleinde gebruikt wordt. Dit is zowel door de onderzoeker als de inspectie ondertekent. Na het uitwerken van het interview is de opname vernietigd. Het gesprekverslag is gelezen door de inspectie ter goedkeuring voor publicatie in het onderzoeksrapport.

De observaties die zijn uitgevoerd zijn direct daarna uitgeschreven door de onderzoeker. De onderzoeker heeft alles letterlijk opgeschreven wat zij zag en hoorde. In de observaties zijn termen vanuit de literatuur gebruikt om een helder beeld te krijgen van grensoverschrijdend gedrag. Naderhand zijn de observaties ook besproken met desbetreffende leerkracht.

3.6 Validiteit

Belangrijk is gedurende het onderzoek dat je de invloeden van je uitkomsten kan herkennen, bepalen en beschrijven (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Hier is dan sprake van validiteit. In het onderzoek heeft de onderzoeker rekening gehouden met resultaatsvaliditeit. Dit omdat de onderzoeker een beroepsproduct zal ontwikkelen voor de leerkrachten van Yulius De Gaard. Het product moet bruikbaar zijn in de klas, zodat het grensoverschrijdende gedrag minder wordt. Daarnaast wordt er ook rekening gehouden met democratische validiteit in het onderzoek.

Het probleem wordt op vier verschillende posities bekeken. Vanuit het oogpunt van de leerkrachten, leerlingen, Inspectie van Onderwijs en vanuit de literatuur. De onderzoeker heeft gedurende het proces gezorgd voor katalyserende validiteit. Elke activiteit die ondernomen werd in het kader van onderzoek stelde de onderzoeker altijd de begeleider en opdrachtgever op de hoogte. Waar nodig werd er ook informatie gegeven aan het team van De Gaard. De bevindingen van het onderzoek werden voortdurend gedeeld met medestudenten, afstudeerbegeleider HR, opdrachtgever en begeleider Yulius De Gaard.

3.7 Triangulatie

Om de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek te vergroten is het van belang volgens Van der Donk & Van Lanen (2014) om gebruik te maken van triangulatie. Dit houdt in dat je op verschillende manier je bronnen verzameld voor je onderzoek. Voor dit onderzoek heeft de onderzoeker gekozen voor verschillende databronnen. Zo is er aan het begin van het onderzoek een literatuurstudie uitgevoerd. Dit gaf een helder beeld over het thema van dit onderzoeksrapport. Daarnaast is er gebruik gemaakt van de mediatheek op de Hogeschool Rotterdam om informatie verzamelen. Er zijn ook verschillende respondenten benaderd tijdens het onderzoek, namelijk; leerkrachten, leden van het team, leerlingen en Inspectie van Onderwijs. Om informatie te krijgen van deze respondenten is er gekozen voor een methodische triangulatie. Er zijn interviews, observaties en vragenlijsten gebruikt.

Hoofdstuk 4| Praktijkonderzoek

4.1 Inleiding

De databronnen voor dit onderzoek heb ik gedurende de periode van september 2014 tot mei 2015 verzameld. Ook heb ik op de HBO kennisbank gekeken naar overeenkomende scripties. Uit deze onderzoeken heb ik verschillende bronnen gebruikt die raakvlakken hebben met mijn onderzoek. De literatuur heb ik gebruikt om mijn onderzoek meer informatie te geven over het onderwerp. Dit is verwerkt in hoofdstuk 2.

In dit hoofdstuk beschrijft de onderzoeker de resultaten vanuit het praktijkonderzoek. Naar aanleiding van de resultaten kan er een conclusie geformuleerd worden per deelvraag.

4.2 Resultaten en conclusie op deelvragen

Deelvraag 1: Wat zegt de theorie over grensoverschrijdend gedrag bij leerlingen?

Grensoverschrijdend gedrag is letterlijk dat de leerling over de grenzen heen gaat van de school of leerkracht. Delfos (2010) benoemt twee verschillende soorten van grensoverschrijdend gedrag. Men spreekt over externaliserend gedrag, het gedrag wat naar buiten keert of internaliserend gedrag. De leerling houdt de frustratie of woede in zich en laat het niet merken. Hierbij staat angst centraal. Op Yulius De Gaard zitten veel leerlingen die externaliserend gedrag laten zien. Deze leerlingen laten afwijkend en extreem gedrag zien naar zowel leerlingen als docenten. Deze groep leerlingen valt te classificeren onder de groep antisociale gedragsstoornis. Deze leerlingen zijn slecht in het aangaan van sociale relatie maar ook om hun emoties te herkennen en de baas te zijn. Yulius De Gaard, stelt in haar schoolgids (2014) ook dat leerlingen op deze school veel moeite hebben op sociaal emotioneel gebied. Leerlingen laten hierbij acting-out gedrag zien. Zij hebben geheel geen controle meer over hun emoties waardoor zij grensoverschrijdend gedrag laten zien. Dit gedrag roept vaak irritatie bij andere kinderen op waardoor de emotie kan escaleren. De omgeving begrijpt de leerling niet waardoor zij zich ook niet gehoord zal voelen en vervolgens een time-out krijgt. Hierdoor wordt de leerling eigenlijk gestraft voor het feit dat hij even niet meer weet om te gaan met zijn emoties.

Omgaan met grensoverschrijdend gedrag vraagt veel kennis van het team. Naast dat de leerkrachten lesgeven vraagt het ook een professionele houding naar de leerlingen. Verdieping van de stoornis en het gedrag is hierbij van groot belang (Verhulst, 2008). Voor deze leerlingen is het van belang dat zij duidelijkheid krijgen aan het begin van de dag en dat de docent duidelijke verwachtingen schept naar de leerlingen. Daarnaast is het van belang dat er een aanpak bedacht wordt, zodat de leerling meer inzicht krijgt in zijn eigen handelen en hiervan bewust wordt (Jeninga, 2007).

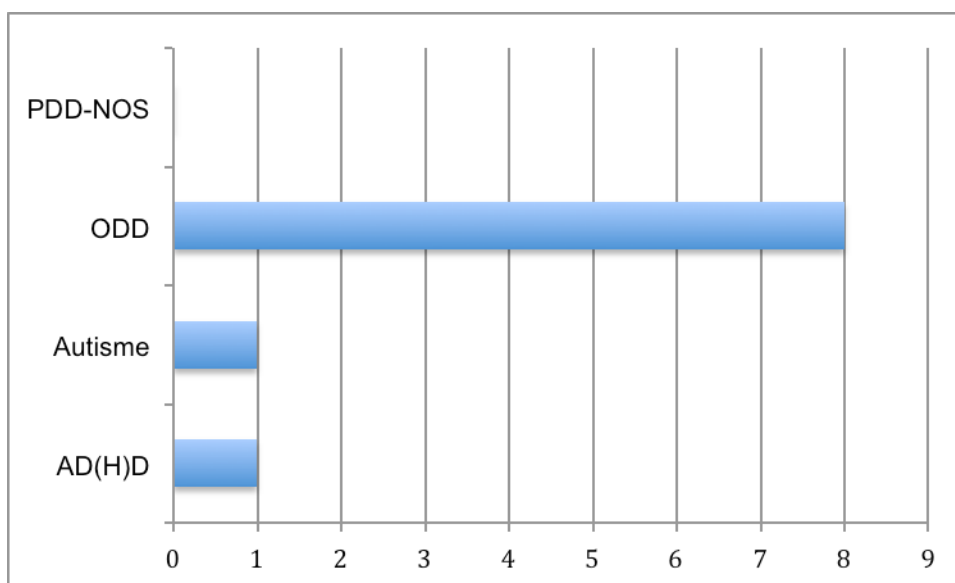
Conclusie op deelvraag:

De onderzoeker kan voorzichtig concluderen dat kennis over grensoverschrijdend gedrag nauwelijks aanwezig is. De kennis vanuit de literatuurstudie is niet terug te zien in de praktijk. Voor het team en de leerlingen is het belangrijk dat er een aanpak gehanteerd wordt op De Gaard. Dit zorgt voor meer duidelijkheid binnen de school over hoe als team om te gaan met grensoverschrijdend gedrag, zodat deze leerlingen niet meer de orde verstoren en tot ontwikkelingskansen komen. Hierbij is verdieping in de stoornis van het kind ook van belang.

Deelvraag 2: Wat zien de leerkrachten als grensoverschrijdend gedrag en welk gedrag vinden zij lastig?

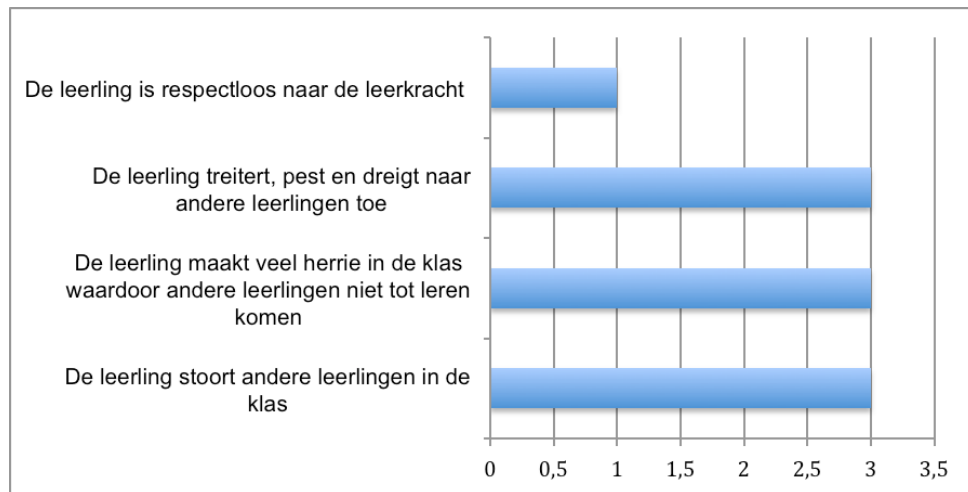
Acht van de tien leerkrachten vinden het lastig om leerlingen met ODD optimaal te kunnen begeleiden in hun gedrag. Uit literatuuronderzoek blijkt deze doelgroep ook het meest grensoverschrijdende gedrag te vertonen. PDD-NOS lijkt geen één docent problemen mee te hebben. Één van de tien zegt Autisme lastig te vinden en een andere docent vindt een leerling met AD(H)D moeilijk om optimaal te begeleiden.

Welke leerling problematiek vind je lastig om optimaal te begeleiden?(N=10)

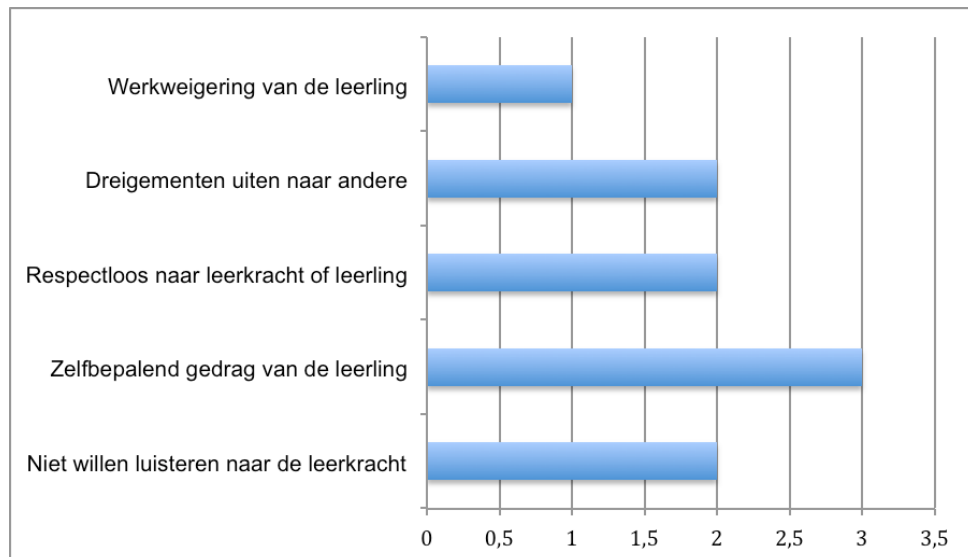
Drie van de tien leerkrachten vinden grensoverschrijdend gedrag een leerling die andere stoort in de klas. Hierdoor komt de rest van de klas niet toe aan ontwikkeling. Drie leerkrachten vinden dat grensoverschrijdend gedrag vooral het treiteren, dreigen of pesten is van andere leerlingen. De andere drie leerkrachten stellen dat het maken van veel herrie in de klas voornamelijk grensoverschrijdend gedrag is. Tot slot vindt één leerkracht dat de leerling respectloos is naar de leerkracht.

Leerlingen met grensoverschrijdend gedrag laten het volgende zien (N=10):

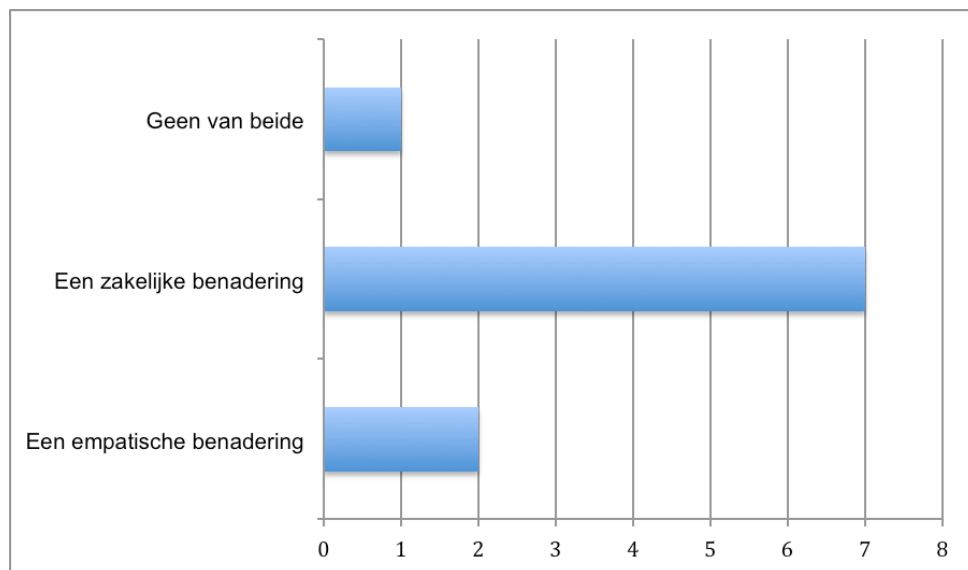
Drie van de tien leerkrachten vindt dat leerlingen met grensoverschrijdend gedrag voornamelijk zelfbepalend gedrag laten zien. Twee leerkrachten stellen dat respectloos gedrag naar de leerkracht grensoverschrijdend gedrag is. Twee van de tien leerkrachten vindt op het moment dat leerlingen dreigementen uiten grensoverschrijdend gedrag. Tot slot vindt één van de tien leerkrachten dat niet willen luisteren onder grensoverschrijdend gedrag valt.

Grensoverschrijdend gedrag is (N=10):

In onderstaande grafiek is te zien dat zeven leerkrachten ervoor kiezen om de leerlingen op een zakelijke manier te benaderen. Twee leerkrachten hanteren een empathische benadering en één leerkracht kiest voor geen van beide benadering. Onder de zakelijke benadering wordt verstaan dat de leerkracht kort, bondig en duidelijk is naar de leerling toe. Onder een empathische benadering benadert de leerkracht de leerling op een rustige manier. De leerkracht vertelt waar hij/zij zich zorgen over maakt en gaat naast de leerling staan.

Welke aanpak werkt volgens jou het beste voor leerlingen die grensoverschrijdend gedrag laten zien? (N=10)

Conclusie op deelvraag:

Uit de digitale enquête blijkt dat leerkrachten voornamelijk moeite hebben met leerlingen die de diagnose ODD hebben. De definitie van grensoverschrijdend gedrag is wisselt. De ene leerkracht stelt dat voornamelijk het niet luisteren grensoverschrijdend gedrag is terwijl de andere leerkracht vindt dat zelfbepalend gedrag hieronder valt. Er kan voorzichtig geconcludeerd worden dat er geen eenduidigheid is in definitie van grensoverschrijdend gedrag binnen het team. Het is van belang om uniformiteit te creëren binnen het team, zodat de leerling gedragsverandering kan bewerkstelligen. Dit vraagt de juiste competenties van de leerkrachten (Velderman, 2011). Tevens kan er geconcludeerd worden dat leerkrachten meer van een zakelijke benadering zijn. Uit de literatuurstudie blijkt wel degelijk dat een empathische benadering noodzakelijk is om gedragsverandering te bewerkstelligen bij leerlingen op cluster 4 VSO.

*Uitkomsten van enquête zie bijlage 11

Algehele indruk van onderzoeker over het team van De Gaard

Tijdens mijn afstudeerperiode zijn mij de volgende dingen opgevallen. Deze zaken hebben niet direct betrekking op de vooraf geformuleerde hoofd- en deelvragen maar kunnen toch waardevol zijn bij het geven van aanbevelingen.

- Team functioneert niet goed door gebrekkige communicatie
- Opvallend is als een leerling grensoverschrijdend gedrag laat zien en de leerkracht wordt bijgestaan de ene collega iets anders zegt tegen de leerling dan wat de leerkracht had afgesproken.
- Het team lijkt niet een geheel te vormen. Het bestaat uit los zand.
- Gedurende mijn aanwezigheid op locatie valt op dat er vaak gesproken wordt over de veiligheid van de leerkracht. Leerkrachten voelen zich niet altijd veilig op Yulius De Gaard.

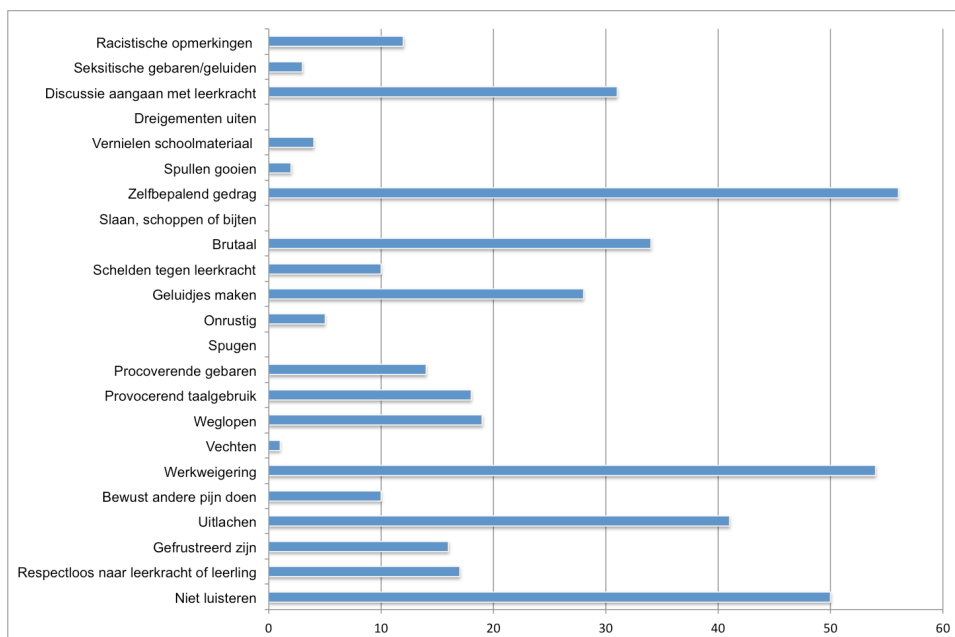
Deelvraag 3: Hoe ziet de doelgroep van 30 procent met grensoverschrijdend gedrag eruit?

Het handelen van de leerkracht is variabel. Zo benoemt de ene leerkracht niet direct het ongewenste gedrag en laat de leerling zijn gang gaan. De andere docent benoemt het gedrag en attendeert dat de leerling een interne time-out krijgt. Een andere leerkracht beschermt de leerling door hem naast zijn bureau te plaatsen. Ook valt op tijdens de observatie dat één leerkracht geen time-out geeft. De leerling geeft zelf aan dat hij het even niet trekt in de klas en loopt richting de deur. De leerkracht vraagt dan of het even niet gaan en laat de leerling gaan. De leerkracht lijkt naar de behoefte van de leerling te luisteren en sluit aan waar nodig.

In iedere klas is een focuscabine aanwezig. Alleen wordt deze niet altijd gebruikt voor de leerling. Op het moment dat de leerling vraagt om in de focuscabine te zitten gaat hij met de focuscabine door de klas.

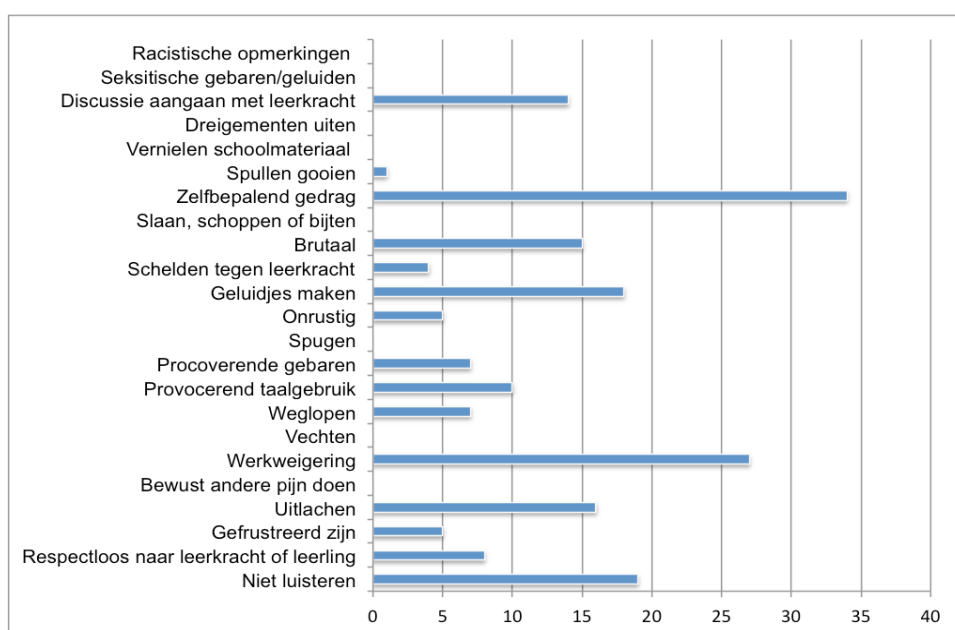
Het merendeel van de leerlingen, zowel in de onderbouw als bovenbouw laten vooral veel werkweigering zien en zelfbepalend gedrag. Uit onderstaande grafiek blijkt dat dit gedrag tussen de 50- 55 keer is gezien bij de groep van 14 leerlingen. Niet willen luisteren wordt tijdens de observaties 50 keer gezien.

Grensoverschrijdend gedrag doelgroep 30 procent (N=14)

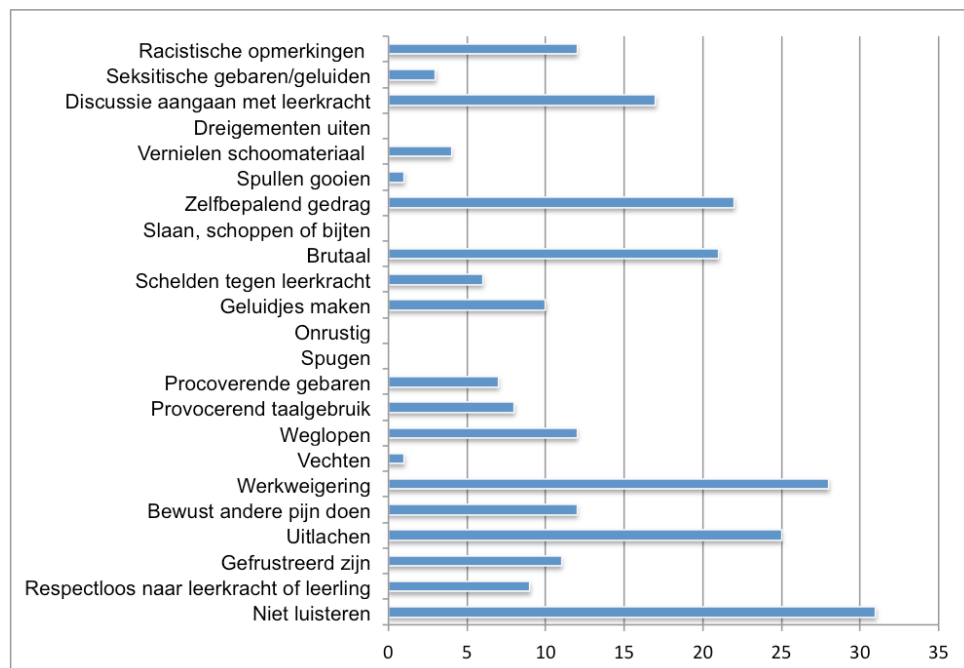
Hieronder maakt de onderzoeker een onderscheidt in de onderbouw leerlingen als de bovenbouw leerlingen. Onderbouw leerlingen laten voornamelijk zelfbepalend gedrag zien. In de onderbouw zijn zes leerlingen geobserveerd waarbij er 34 keer zelfbepalend gedrag wordt gezien. Leerlingen doen waar zij zelf zin in hebben. Hierbij geven de leerlingen geen grote mond naar de leerkracht toe. Werkweigering is tevens vaak te zien bij deze zes leerlingen. Dit gedrag wordt 27 keer gezien door de onderzoeker.

Grensoverschrijdend gedrag onderbouw leerjaar 1 en 2 (N=6)

In de bovenbouw zijn er acht leerlingen geobserveerd. Bij deze acht leerlingen is te zien dat het niet willen luisteren het meeste voorkomt. Dit gedrag is 31 keer terug te zien. Naast het niet willen luisteren laten acht leerlingen 25 keer zien dat zij andere uitlachen. Acht leerlingen laten 28 keer zien dat zij geen zin hebben om hun werk te maken en blijven voor zich uit staren. Bij het niet maken van hun werk gaan ook alle acht leerlingen in discussie met de leerkracht. Dit gebeurt op het moment dat de leerkracht zegt dat de leerling zijn/haar werk moet maken. Dit is 17 keer terug te zien in de observaties van de bovenbouw.

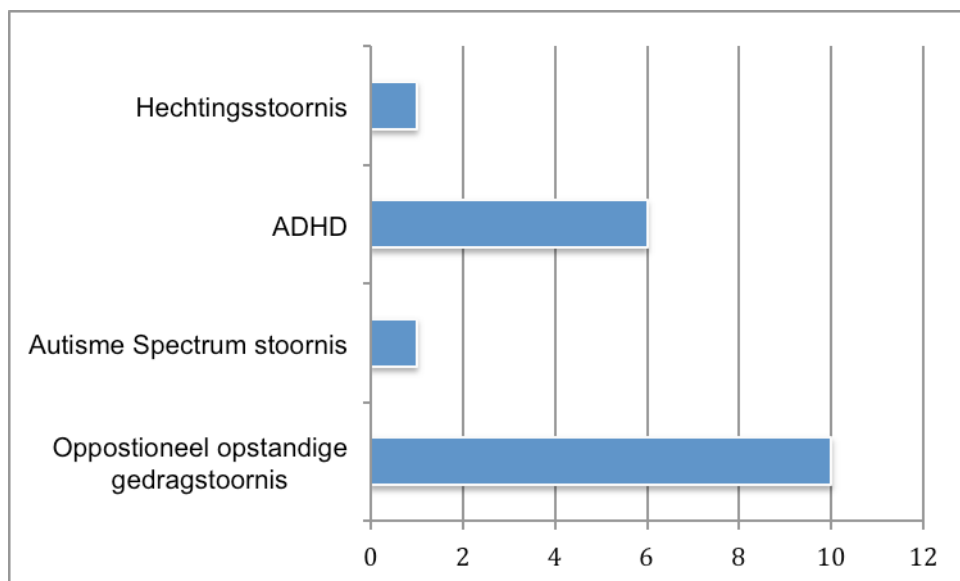
Grensoverschrijdend gedrag bovenbouw leerjaar 3 en 4 (N=8)

Documentanalyse

Bekend is dat er 14 leerlingen voortdurend grensoverschrijdend gedrag vertonen. Door dit gedrag verstoren zij de orde in de klas en komt de leerling zelf en de rest van de groep niet tot ontwikkeling. Tijdens de gestructureerde observaties is er gekeken per klas naar de leerling waarvan de leerkrachten dachten dat zij onder deze 30 procent vallen. Aan de hand van de observaties en de namen van de leerlingen is er gekeken in de dossiers. In de literatuurstudie wordt gesproken over grensoverschrijdend gedrag dat het meeste voorkomt bij kinderen met ADHD, ODD en CD.

Dossieranalyse (N=14)

Uit bovenstaande resultaten blijkt dat tien van de 14 leerlingen de diagnose ODD hebben. AD(H)D is zes keer te zien in de dossiers. Dit zijn zes leerlingen die naast de diagnose ODD ook de diagnose AD(H)D hebben. Één leerling heeft ODD en een hechtingsstoornis. Tot slot kan uit de resultaten gehaald worden dat één leerling ASS heeft en ODD.

Conclusie op deelvraag 3:

Er kan geconcludeerd worden dat de doelgroep van 30 procent voornamelijk leerlingen zijn met de diagnose ODD. Daarnaast kan voorzichtig geconcludeerd worden dat er acht leerlingen twee stoornissen hebben. Uit vorige deelvraag blijkt dat leerkrachten het meest moeite hebben om leerlingen met ODD te begeleiden. Deze leerlingen laten het meest grensoverschrijdend gedrag zien op Yulius De Gaard. Dit laten de leerlingen zien door voornamelijk zelfbepalend gedrag, werkweigering, niet willen luisteren en de discussie aangaan met de leerkracht. Dit zijn opvallende kenmerken van kinderen die ODD hebben. Uit observaties valt op dat tijdens het observeren meer leerlingen deze gedragingen laten zien in de klas. Na de observaties kan geconcludeerd worden dat de groep groter lijkt dan 30 procent.

*Uitkomsten van observaties zie bijlage 2 t/m 9

Deelvraag 4: Wat zegt de Inspectie van Onderwijs over het tijdelijk verwijderen van leerlingen? En hoeveel tijd mag hieraan besteed worden?

De school heeft zich wettelijk te houden aan een onderwijstijd van minimaal 1000 uur. Deze tijd mag de school zelf invullen als het maar onderwijskundige doeleinden heeft en de school dit kan onderbouwen richting handhavende instanties. De Inspectie verwacht van de leerkrachten dat zij zowel in staat zijn didactische als orthopedagogisch te handelen. Dit vraagt specifieke competenties van het team. Juist orthopedagogisch handelen is geen garantie voor gewenst gedrag. Want als er orthopedagogisch op de leerling goed is afgestemd maar didactisch onvoldoende, kan dit ook leiden tot ordeverstoring gedrag. Het is een combinatie van beide factoren. De inspectie gaat er vanuit dat deze competentie op voldoende hoog niveau aanwezig is op een cluster 4 school.

De onderwijstijd krijgt in 2016 een nieuwe invulling. Momenteel is de inspectie druk bezig met het voorbereiden van een nieuwe wet. De onderwijstijd wordt dan 1040 uur over een schoolloopbaan, in tegenstelling tot 1000 uur per leerjaar. De 1000 uur die nu zijn vastgesteld is niet alleen het klassikaal lesgeven. Het onderwijs moet een onderwijskundig doel hebben. Zo kan bijvoorbeeld de time-out een onderwijskundig doel hebben. Alleen moet de school dit onderbouwen in het ontwikkelingsperspectief van de leerling. De time-out moet alleen geen middel worden om snel in te zetten. Het is de bedoeling dat de leerkracht dit in de klas met de leerling opgelost. Van belang is het moment waarop de leerling een externe time-out krijgt hij geen tijdschriften gaat lezen, maar daar wel met een doel zit om bijvoorbeeld te werken aan zijn gedrag. De inspectie geeft geen bepaalde richtlijn qua tijd, hoeveel er besteed mag worden aan grensoverschrijdend gedrag. De inspectie gaat er vanuit dat de expertise daarvan bij de school ligt. Orthopedagogisch handelen en een veilig schoolklimaat zijn hierbij van groot belang.

Anderzijds merkt de inspectie wel, op het moment dat de methode time-out aanwezig is binnen een school hier snel naar gewezen wordt door de leerkracht. Hierdoor wordt het grensoverschrijdende gedrag niet in de klas aangepakt, terwijl het daar juist plaatsvindt. De inspectie verwacht juist van de leerkracht dat zij die expertise hebben om dit gedrag aan te pakken.

* Uitkomsten interview zie bijlage 10

Conclusie op deelvraag 4:

Na het interview met de Inspectie van Onderwijs kan geconcludeerd worden dat het inrichten van onderwijstijd creatiever kan worden ingevuld dan aanvankelijk bleek uit de beleidsstukken.

De inspectie stelt geen eisen aan de tijd die besteed mag worden aan grensoverschrijdend gedrag. Het is juist van groot belang dat de leerkracht zowel orthopedagogisch als didactische onderlegt is. Wel staat daar tegenover dat de time-out een onderwijskundig doel moet hebben. Als de leerling een time-out krijgt moet dit zodanig onderbouwd worden in het ontwikkelingsperspectief.

De inspectie verwacht dat bovenstaande expertise in voldoende mate aanwezig is op een cluster 4 school. Een time-out mag niet ingezet worden als de leerkracht het even niet meer weet. Dit is vaak wel het geval als de time-out eenmaal een methode is geworden binnen een school. Hierbij kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de leerkrachten op Yulius De Gaard vanuit handelingsverlegenheid leerlingen naar een externe time-out sturen.

De inspectie vindt het juist van belang dat de leerkracht in de klas het grensoverschrijdend gedrag aanpakt en de leerling hierdoor tot ontwikkeling laat komen. Een voorzichtige conclusie hierbij is dat leerkrachten op Yulius De Gaard vaak niet weten hoe zij om moeten gaan met dit gedrag in de klas. en de leerling snel een externe time-out geven.

Geconcludeerd kan worden dat de school is vrij om te kiezen hoe de onderwijsuren ingevuld worden. Er kan geconcludeerd worden dat de inspectie geen bezwaar heeft tegen het tijdelijk verwijderen van leerlingen of leerlingen die de orde verstoren in de klas. Dit lijkt nog niet geheel duidelijk bij het team van De Gaard.

Deelvraag 5: In hoeverre is de time-out een geschikt middel voor leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen? En waarom werkt de time-out wel voor 70 procent van de leerlingen?

Deze deelvraag is tijdens het onderzoek niet meegenomen. Dit omdat de focus meer lag op de doelgroep van 30 procent. In hoofdstuk 7 wordt hier verder op ingegaan.

Hoofdstuk 5| Conclusie

5.1 Inleiding

In dit hoofdstuk wordt antwoord gegeven op de onderzoeksvraag: *Welke mogelijkheden heeft het team/hebben de leerkrachten van Yulius De Gaard om het grensoverschrijdend gedrag in de klas van hun leerlingen aan te pakken?*

5.2 Beantwoording centrale probleemstelling

Inmiddels is er voldoende informatie beschikbaar om de centrale probleemstelling/onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

De mogelijkheden die beschikbaar zijn voor het team van De Gaard om grensoverschrijdend gedrag van hun leerlingen aan te pakken in de klas zijn aanwezig. Juist moeten de leerkrachten het gedrag aanpakken in de klas, omdat daar de situatie plaatsvindt. Doormiddel van de 'switch-formulieren' moet de leerling in de klas blijven om over zijn gedrag na te denken. De leerling blijft aanwezig in de klas, waardoor hij zich niet buitengesloten of afgewezen voelt tijdens een time-out. Dit wordt ook wel de time-in genoemd. Van belang is bij de 'switch-formulieren' dat de leerkracht gaat kijken naar zijn eigen handelen in deze situatie. Op het moment dat de leerkracht en leerling het formulier hebben ingevuld gaan zij hier samen over in gesprek. Dit kan plaatsvinden in de pauze of op moment dat de rest van de leerlingen aan het werk zijn. De ruimte en tijd is er. Voor De Gaard is het van belang, om het moment dat een leerling te vaak een 'switch-formulier' krijgt dit moet gaan inzetten als onderwijskundig doel. Het doel hierbij kan zijn om de leerling mee te laten doen in de les. Dit moeten de leerkrachten sterk weten te onderbouwen in het ontwikkelingsperspectief.

5.3 Conclusie

Op Yulius De Gaard is onvoldoende expertise over grensoverschrijdend gedrag aanwezig. Vanuit handelingsverlegenheid sturen de leerkrachten de leerlingen snel naar de time-out. Het feit dat de time-out aanwezig is binnen de school zorgt ervoor dat deze snel word ingezet. Men is van mening dat de time-out het geschikte middel is voor de doelgroep die grensoverschrijdend gedrag laten zien. Uit onderzoek blijkt dat de time-out niet het juiste middel is om grensoverschrijdend gedrag te veranderen. Het zou dezelfde pijnreactie veroorzaken als fysieke afstraffing.

Het team van Yulius De Gaard is onzorgvuldig samengesteld en kan nog winst behalen in de samenwerking. Dit komt door een integratie van twee verschillende teams. Het team functioneert niet naar behoren, waardoor de veiligheid van zowel de leerkracht als de leerlingen niet gewaarborgd kan worden. Dit is terug te zien in verschillende observaties tijdens het

onderzoek, maar ook tijdens het functioneren van de onderzoeken in het team. Zo valt op, op het moment er een leerling grensoverschrijdend gedrag laat zien en de leerkracht om hulp vraagt dat hier geen eenduidigheid in is. Dit schept verwarring voor zowel de leerling als leerkracht.

De Inspectie van Onderwijs vindt weldegelijk dat de mogelijkheid bestaat om leerlingen sociale vaardigheden aan te leren. De inspectie stelt hierbij wel dat de school het zodanig moet onderbouwen in het ontwikkelingsperspectief dat dit een onderwijskundig doel heeft. Er lijkt dus ruimte te zijn om leerlingen hierin meer te begeleiden.

De doelgroep van 30 procent leerlingen zijn voornamelijk leerlingen met de diagnose ODD. Uit de digitale enquête kan geconcludeerd worden dat leerkrachten hier het meeste moeite mee hebben. Voorzichtig kan gesteld worden dat het opstandige/grensoverschrijdende gedrag van deze leerlingen voortkomt uit de stoornis ODD.

Een laatste constatering is dat de doelgroep van 30 procent groter blijkt te zijn. Doordat de groep groter lijkt, zijn er meer leerlingen die niet tot ontwikkelingskansen komen. Ook kan hierbij geconcludeerd worden dat ouders en school vaak niet één lijn trekken om de leerling tot gewenst gedrag te laten komen.

Hoofdstuk 6| Aanbevelingen

6.1 Inleiding

In navolging op bovenstaande conclusies kunnen aanbevelingen worden gedaan die bijdragen om het grensoverschrijdend gedrag van leerlingen optimaal aan te kunnen pakken.

6.2 Aanbevelingen

- Ga met de switch formulieren aan de slag om het probleem in de klas samen op te lossen.
- De sfeer in het team moet verbeterd worden. Dit is bepalend voor het functioneren voor zowel de leerkracht als de leerling. De sfeer heeft een beschermende invloed op het verminderen of voorkomen van grensoverschrijdend gedrag. Dit kan worden bewerkstelligd door aan teambuilding te werken of door wekelijks een borrel te houden.
- Handel volgens een protocol/handleiding. Dit zorgt voor duidelijkheid voor het gehele team maar ook voor de leerlingen. Door te handelen volgens een duidelijk protocol/handleiding wordt de veiligheid ook beter gehanteerd. Werk via de handleiding "Switch in gedrag!". Deze handleiding is tot stand gekomen naar aanleiding van het praktijkonderzoek op Yulius De Gaard. De handleiding moeten de leerkrachten handvatten geven om grensoverschrijdend gedrag aan te pakken.
- Nader onderzoek is nodig om te kijken welke mogelijkheden er zijn om ouders meer te betrekken. Ouders spelen een belangrijke rol wat betreft gewenst gedrag aanleren. Veel ouders zijn van mening dat De Gaard een behandelingsplek is. Er moet een eenduidige aanpak komen vanuit zowel de opvoedsituatie als op de school. Werk nauw samen met ouders om de leerling meer veiligheid te bieden en hem te sturen in zijn sociaal emotionele ontwikkeling.
- De time-out is niet het geschikte middel om te gebruiken bij leerlingen met grensoverschrijdend gedrag. Het lijkt dezelfde pijnreactie te veroorzaken als fysieke afstraffing. Maak gebruik van de switch-formulieren.
- Yulius De Gaard moet minder snel leerlingen een time-out geven. Op het moment dat deze methode aanwezig is binnen een school wordt hier snel naar gewezen. Probeer het probleem in de klas samen met de leerling op te lossen.
- Benader de leerling altijd eerst vanuit een empathische manier. Mocht dit niet aanslaan ga dan over op een zakelijke manier. Onderzoek heeft aangetoond dat een empathische werkwijze beter aanslaat bij de doelgroep. Zie handleiding Switch in gedrag!

Hoofdstuk 7| Evaluatie onderzoek

7.1 Inleiding

In dit hoofdstuk word er teruggeblikt op mijn praktijkonderzoek.

7.2 Algemene evaluatie op onderzoek

Het uitvoeren van dit onderzoek heb ik als leerzaam en plezierig ervaren. Het contact met de leerlingen vond ik erg waardevol gedurende mijn onderzoek. Naast dit contact heb ik ook prettig contact gehad met de teamleden van De Gaard. Zij hebben het mogelijk gemaakt dat ik mijn onderzoek op deze manier heb kunnen uitvoeren. Ik ben tevreden over het eindresultaat. Het beroepsproduct sluit aan bij de vraag die vanuit de directie is gekomen. De time-out leek een heilig middel binnen de organisatie maar dit leek niet altijd aan te slaan bij de leerlingen. Om te kijken naar de mogelijkheden rondom de time-out heb ik een time-in gemaakt. Naast de switch-formulieren is er een handleiding en een flyer gemaakt voor de leerkrachten.

Begin van mijn onderzoek, in september, was het voor mij lastig om mijn positie te bepalen binnen de organisatie. In het begin deed ik vaak werkzaamheden, waarbij ik mij niet altijd prettig voelde. Uiteindelijk heeft dit er wel toe geleid dat ik het vertrouwen van het team kreeg. Hierdoor heb ik contact gemaakt met de leden van het team en gekeken welke vraag zij hadden. Door nauw betrokken te zijn vanaf het begin van het schooljaar heb ik mijn onderzoek betrouwbaar kunnen uitvoeren.

7.3 Verloop van het onderzoek

In het begin van mijn onderzoek kwam de vraag vanuit de directie om te kijken naar de mogelijkheden rondom de time-out. De time-out leek voor 30 procent niet aan te slaan en bij 70 procent was het wel het juiste middel. Om te kijken naar de doelgroep van 30 procent welk middel wel passend zou zijn is het onderzoek gedaan. In het onderzoek zou ook de 70 procent meegenomen worden, waarom de time-out wel aanslaat. Tijdens het proces van mijn onderzoek is er niet tot die 70 procent gekomen. Dit kwam omdat er veel tijd in ging zitten om een passend product te vinden voor de 30 procent. Uiteindelijk kan er geen antwoord gegeven worden op deelvraag vijf. De focus lag op de 30 procent gedurende mijn onderzoek. Om duidelijk te krijgen waarom de time-out voor 70 procent wel aanslaat zal verder onderzoek noodzakelijk zijn.

Om het team er bij te betrekken is ervoor gekozen om een digitale enquête uit te zetten in het team. Deze is gestuurd naar 16 leerkrachten. Uiteindelijk is het door tien leerkrachten ingevuld. Uit deze resultaten heb ik een goede formulering kunnen geven op de deelvraag. Mijn doel was ook uiteindelijk, voor de betrouwbaarheid, om minimaal tien antwoorden terug te krijgen. Deze resultaten zijn meegenomen om een aansluitend beroepsproduct te maken. Tijdens de observaties was een leerling niet

aanwezig in de klas. Er is voor gekozen om deze leerling te observeren in de pauze. Hierin liet de leerling duidelijk grensoverschrijdend gedrag zien, waardoor ik de turflijst heb in kunnen vullen.

Voor een betere aansluiting, hoe om te gaan met grensoverschrijdend gedrag, stel ik als onderzoeker een aanbeveling op om nader onderzoek te doen hoe ouders hierbij betrokken kunnen worden. Dit is noodzakelijk om nog beter het kind te kunnen begeleiden in zijn gedragsverandering. Aan het begin van mijn onderzoek kwam de vraag voor verbetering van de time-out. Er is gekeken hoe de time-out verbeterd kan worden voor leerlingen met grensoverschrijdend gedrag. Hier is gekozen voor een time-in. Tijdens de time-in vullen zowel de leerkracht als de leerling het switch- formulier in. Van belang hierbij is dat de leerkracht en leerling samen in gesprek gaan over de voorgevallen situatie.

Het product is in mijn ogen passend. Het sluit aan bij de huidige methodiek binnen Yulius De Gaard. De time-in is een uitbreiding van de time-out. Uiteindelijk hoop ik doormiddel van de time-in dat de time-out niet meer noodzakelijk zal zijn. Het vraagt tijd van het team om uiteindelijk aan de slag te gaan met de time-in.

Terugkijkend op mijn onderzoek ben ik tevreden met de resultaten. Achteraf had ik het nog waardevoller gevonden om ook gesprekken aan te gaan met leerlingen. Gedurende mijn onderzoek heb ik vaak gesproken met leerlingen maar niet in het kader van mijn onderzoek. Uiteindelijk ontwikkel ik ook een product voor de leerlingen. Hiermee hoop ik oprecht dat leerlingen zich meer begrepen voelen. Dit merkte ik vaak op tijdens observaties of korte gesprekken dat leerlingen zich niet gehoord voelen. Doormiddel van mijn switch-formulieren hoop ik dat leerlingen ook de gelegenheid krijgen om te praten. Hierbij vind ik het ook mooi dat het een samenwerking is tussen leerkracht en leerling. Het formulier pakt het probleem dichtbij de kern aan. Dit is vaak in de klas.

Hoofdstuk 8| Literatuurlijst

Dacier, D., Fransen, A., Puper, H. (2011) *Gedist? Antwoorden op grensoverschrijdend gedrag in het onderwijs*. Amersfoort. Drukkerij Wilco.

Delfos. M. (2010) *Kinderen en gedragsproblemen: aanleg, omgeving of rijping?* Amsterdam, Pearson Assessment and Information B.V.

Donk en Lanen (2014) *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. Bussum. Uitgeverij Coutinho.

Herbert. M (1999) *Ongehoorzaamheid*. Baarn

Jeninga. J. (2007) *Professioneel omgaan met gedragsproblemen. Praktijkboek voor het primair onderwijs*. Baarn, HB uitgevers

Lieshout. T. Van (2009) *Pedagogische adviezen voor speciale kinderen. Een praktisch handboek voor professionele opvoeders, begeleiders en leerkrachten*. Houten-Diegem, Bohn, Stafleu, Van Loghum.

Merrel, Ken (2000). Effective Use of Time-out Procedures To Reduce Child Misbehavoir. School Psychology Program, University of Iowa Fall.

Ploeg, J.D. van der (2011) *Gedragsproblemen. Ontwikkelingen en risico's*. Rotterdam. Uitgeverij Lemniscaat.

Ponte, P (2010) *Onderwijs van eigen makelij: Procesboek actieonderzoek in scholen en opleidingen*. Den Haag, Boom Lemma Uitgevers.

Rigter, J. (2012) *Ontwikkelingspsychopathologie bij kinderen en jeugdigen*. Bussum. Uitgeverij Coutinho

Siegel, D.J. & Bryson, T.P *Time-outs are hurting your child*. Artikel uit de TIME uitgave 23 september 2010

Velderman, H. (2010) Time-out en switch theorie en praktijk over tijdelijke verwijdering uit de klas. Amersfoort: uitgeverij Agiel

Verhulst, F.C. (2008) *Kinder- en Jeugdpsychiatrie*, Van Gorcum, Assen

Wolf, K. Van der, Beukering. T, van (2011) *Gedragsproblemen in scholen. Het denken en handelen van leraren*, Leuven/Den Haag, Acco

Geraadpleegde websites

Informatie over de schoolgids van Yulius De Gaard 2014-2015 (sd)
Opgeroepen op 30 april 2015, <http://degaard.yulius.nl/locatiegids-de-gaard>

Overige documenten

Inspectie Rapport (2011) *Rapport van bevindingen. Onderzoek naar de kwaliteitsverbetering op de Yuliussschool, VSO locatie de Gaard Cluster IV.*
Verkregen op 20 december 2014 via
<http://toezichtkaart.owinsp.nl/zoekresultaat#6>

Inspectie Rapport (2013) *Rapport van bevindingen. Onderzoek naar de kwaliteitsverbetering op de Yuliussschool, VSO locatie de Gaard Cluster IV.*
Verkregen op 20 december 2014 via
<http://toezichtkaart.owinsp.nl/zoekresultaat#6>

Toezihtkader (2012) Speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs. Verkregen op 16 december 2014 via http://www.vosabb.nl/wp-content/uploads/2012/09/Toezihtkader_speciaal_onderwijs_2012.pdf

Switch-formulieren

De switch formulieren kunnen ervoor zorgen dat leerlingen inzicht krijgen in zijn/haar gedrag en handelen. Dit vraagt de juiste begeleiding van leerkracht. Leerlingen van het cluster 4 onderwijs kunnen dit niet alleen.

Benader de leerling als persoon en wijs hem niet af op zijn gedrag. Ieder gedrag is inzet. Hier ligt vaak een hulpvraag achter van de leerling. Vaak weet de leerling niet hoe hij met een bepaalde situatie moet omgaan. Ga naast de leerling staan en coach hem op de juiste manier om te werken aan zijn gedrag. De switch formulier zijn gemaakt voor zowel de leerkracht als leerling. De situatie van grensoverschrijdend gedrag vindt vaak plaats in de klas. Van belang is dat dit ook opgelost wordt in de huidige situatie. Door het formulier te laten invullen door de leerling krijgt hij meer inzicht in zijn handelen. Dit geldt ook voor de leerkracht. Samen wordt het formulier ingevuld en naderhand met elkaar besproken. Maak duidelijke afspraken met de leerling en schrijf deze op. Geef de leerling de ruimte om zijn verhaal te doen.

Laten we de switch met elkaar maken en maak van de time-out een time-in!

Van zakelijk naar een empathische benadering

- Benoem vanuit de ik-boodschap dat jij je zorgen maakt om de leerling.
- Vertel welk gedrag jij graag wil zien.
- Wijs de leerling niet af als persoon.
- Zorg dat non-verbale communicatie hetzelfde zegt als verbale-communicatie.
- Ga na het invullen van de switch-formulieren samen in gesprek.

Switch in gedrag!

Switch in gedrag!

Afstudeeronderzoek van ordeverstoring gedrag

tot ontwikkelingskansen.

Hoe om te gaan met leerling die grensoverschrijdend gedrag vertonen in de klas?

Voorwoord

Voor u ligt de flyer *Hoe om te gaan met leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen in de klas?* De flyer is tot stand gekomen aan de hand van mijn onderzoek uitgevoerd in de periode van september 2014 tot juni 2015.

De flyer is bedoeld om het team van De Gaard handvatten te geven voor het optimaal te begeleiden van leerlingen in de klas met grensoverschrijdend gedrag. De flyer moet ervoor zorgen dat er een eenduidige aanpak komt binnen het team. Hierdoor kan de veiligheid van zowel de leerlingen als leerkrachten worden gecreëerd. De flyer is een richtlijn. Houd altijd voor ogen dat het van belang is dat iedereen volgens dezelfde regels het gedrag benaderd.

Tot slot wil ik een ieder bedanken voor de medewerking en het vertrouwen dat jullie in mij hadden gedurende mijn onderzoek. Uiteindelijk heeft dat ervoor gezorgd dat ik mijn onderzoek heb kunnen uitvoeren.

Esmée Stoop, 7 juni 2015

Grensoverschrijdend gedrag

Grensoverschrijdend gedrag, het woord zegt het al, de leerling gaat letterlijk over jouw grens heen. Alleen wat is die grens? Dat blijkt lastig te bepalen. Het gaat hier vaak om jouw eigen normen en waarden die van het kind en van de opvoeder. Dit kan in tegenstrijd zijn met elkaar. Vanuit de literatuur kan er gesteld worden dat grensoverschrijdend gedrag, onaangepast, afwijkend en psychische ongezond gedrag is bij leerlingen. Leerlingen laten voornamelijk zelfbepalend gedrag zien en luisteren niet meer wat de omgeving vraagt van ze. Maar hoe kan je hier als beste mee omgaan?

- **Creër veiligheid binnen het team.**
- **Maak standaard regels met elkaar.**
- **De grens moet helder zijn voor de leerling maar ook voor de leerkrachten.**
- **Geef de leerling inzicht in zijn gedrag.**
- **Maak gebruik van een empathische benadering en géén zakelijk.**
- **Gedragsverandering vraagt een goede band tussen leerkracht en leerling.**

Switch in gedrag!

**Handleiding voor het team van
Yulius De Gaard**

''Laat het
vertrouwde los en
durf de switch te
maken met
elkaar!''

Inleiding

Voor u ligt de handleiding *Hoe om te gaan met leerlingen die grensoverschrijdend gedrag vertonen in de klas?* De handleiding is tot stand gekomen aan de hand van mijn onderzoek die is uitgevoerd in de periode van september 2014 tot juni 2015.

De handleiding is bedoeld om het team van De Gaard handvatten te geven voor het optimaal te begeleiden van leerlingen in de klas met grensoverschrijdend gedrag. De handleiding moet ervoor zorgen dat er een eenduidige aanpak komt binnen het team. Hierdoor kan de veiligheid van zowel de leerlingen als leerkrachten worden gecreëerd. De handleiding is een richtlijn, dit wil zeggen dat aanpassingen vanuit de commissie van begeleiding gedaan kunnen worden mits dit relevant is. Houd altijd voor ogen dat het van belang is dat iedereen volgens dezelfde regels het gedrag benaderd.

In het eerste hoofdstuk wil ik je graag meenemen naar de theorie van grensoverschrijdend gedrag. Deze theorie komt vanuit mijn onderzoeksrapport. De theorie geeft inzicht wat grensoverschrijdend gedrag is en hoe leerkrachten hier het beste mee om kunnen gaan.

Na mijn onderzoek ben ik tot een conclusie gekomen om een passend product voor het team te maken. In de handleiding zal hier meer informatie over gegeven worden.

Tot slot wil ik een ieder bedanken voor de medewerking en het vertrouwen dat jullie in mij hadden gedurende mijn onderzoek. Uiteindelijk heeft dat ervoor gezorgd dat ik mijn onderzoek heb kunnen uitvoeren.

Esmée Stoop

Afstudeeronderzoeker

Grensoverschrijdend gedrag

Dit hoofdstuk moet ervoor zorgen dat er binnen het team van De Gaard een ieder dezelfde informatie beschikt over grensoverschrijdend gedrag. In het hoofdstuk wordt ook beschreven hoe leerkrachten het beste met leerlingen kunnen omgaan.

Wat is grensoverschrijdend gedrag?

Er worden drie verschillende beschrijvingen gegeven van probleemgedrag. Je hebt; afwijkend, onaangepast en psychische ongezond gedrag bij kinderen. Bij afwijkend gedrag bedoeld gedrag dat afwijkt van het normale gedrag. Dit blijkt een discussiepunt te zijn. Ieder kan een andere definitie leggen aan normaal gedrag. Iedereen heeft hier zijn eigen normen en waarden in wat betreft normaal, acceptabel gedrag. Grensoverschrijdend gedrag van kinderen hangt vaak samen in welke context zijn opgroeien en zich dagelijks in bevinden. Het kind krijgt normen en waarden mee van zijn omgeving. Onaangepast gedrag altijd probleemgedrag is. Psychisch ongezond gedrag bij kinderen komt voor wanneer het hen ontbreekt aan sociale relaties, ontberen van eigen identiteit, het onvermogen hebben om met probleemgedrag om te gaan en niet weten om te gaan met stressvolle situaties. Op het moment dat hier een of meer kenmerken van zijn bij het kind kan men spreken over psychisch ongezond gedrag. Hierbij heeft het kind begeleiding nodig om zijn emoties te kunnen reguleren.

Welk gedrag?

- Niet willen luisteren
- Respectloos
- Utlachen
- Bewust andere pijn doen
- Werkweigering
- Zelfbepalend gedrag
- Discussie aangaan met leerkracht
- Brutaal

Vervolg van het hoofdstuk: Grensoverschrijdend gedrag

Kinderen met ernstige gedragsproblemen niet meer in staat zijn om zich aan de regels te houden. Er is een “vroege starter” en een “late starter”. Bij een vroege starter ziet men het gedrag al op jonge leeftijd bij het kind. Het kind laat oppositioneel opstandige stoornissen zien die tot agressieve of niet agressieve symptomen ontwikkelen. Dit kan tijdens de adolescentie tot ernstig gedrag leiden bij het kind. De late starter, het woord zegt het al, ontwikkelen de symptomen van gedragsstoornis na een relatief normale jeugd tijdens de adolescentie. De prognose is voor latere starters gunstiger dan voor vroege starters.

Externaliserend gedrag richt het kind zijn gedrag naar buiten toe. Dit is agressieve problematiek. Het kind kan zich uiten in woorden, gebaren en fysieke agressie. Internaliserend zijn vaak de kinderen die alles opkroppen. Het probleem richt zich binnen in het kind. Dit kan men vergelijken met een waterkoker het kind houdt alles binnen en op een gegeven moment komt het stoom uit zijn oren en is het even teveel. Kinderen laten acting-out gedrag zien. Het kind heeft een gebrek aan zelfcontrole en stelt zich actief naar de omgeving op, waardoor het kind geregeld in conflict komt met zijn omgeving. Ook wel triggers genoemd. Dit gedrag kan irritatie en afwijzing oproepen bij leerkrachten als zowel andere leerlingen. Antisociale gedragingen spelen hierbij een belangrijke rol bij kinderen die externaliserend gedrag vertonen.

*”Een grens
is een wens
om verder te
gaan”*

Hoe kunnen leerkrachten omgaan met grensoverschrijdend gedrag?

Voor leerlingen op het cluster 4 onderwijs is het van belang dat er veiligheid gecreëerd wordt door het team. Met deze veiligheid wordt bedoeld dat de leerlingen weten welke regels er zijn en wat de consequenties hiervan zijn als die niet worden gehandhaafd. De grens moet helder zijn voor de leerlingen. Dit gedrag is gepast en dit gedrag is ongepast. Dit vraagt een professionele houding van zowel de leerkracht als het team.

Naast deze duidelijkheid voor leerlingen is het belangrijk om de leerling inzicht te geven in zijn of haar gedrag. Het kind moet zich bewust worden van zijn/haar gedrag en wat hier de consequenties van zijn. Dit vraagt begeleiding van de leerkracht. De leerling op het cluster 4 onderwijs kan dit niet zonder begeleiding.

Om tot gedragsverandering te komen is van belang dat er een goede band is tussen de leerkracht en leerling. Dit kan de leerkracht doen door betrokken te zijn en bezorgdheid te tonen en dit benoemen naar de leerling. Benoem het gedrag wat je zie er vertel waarom jij je hier zorgen overmaakt. Voor de leerling is het tevens van belang dat er realistische doelen worden gesteld en er een goede communicatie is.

In de literatuur wordt de time-out beschreven als een maatregel die wordt ingezet om ongewenst gedrag te verminderen. De leerling wordt tijdelijk uitgesloten van de rest van de groep. Velderman (2011) heeft het niet alleen over de time-out maar spreekt ook over een "switch". De leerlingen gaat samen met zijn leerkracht op zoek naar een oplossing. Zij stellen samen realistische doelen op om het ongewenste gedrag te verminderen. De leerling kan zijn verhaal kwijt hoe hij de situatie beleefde maar de leerkracht kan dit ook vertellen.

Op het moment dat de leerkracht de leerling en time-out geeft is het van belang om dit zonder emotie te doen. Op het moment dat de leerling fysiek agressief is naar andere leerlingen of leerkracht moet er om collegiale ondersteuning gevraagd worden.

Wat moet je doen?

- Grijp op tijd in.
- Zet op tijd een geschikte interventie in.
- Maak naast het lesgeven ook contact met de leerling. De leerling moet zich veilig voelen bij jou.
- Geef positieve feedback dit stimuleert de leerling om gewenst gedrag te laten zien.

Wat hebben leerkrachten nodig om grensoverschrijdend gedrag in de klas aan te pakken?

Ongewenst gedrag wordt de sfeer verstoort in de klas en leerlingen op een negatieve manier de aandacht trekken. Het verstoren van een leersituatie in de klas is ongewenst, omdat andere leerlingen hier niet tot ontwikkelingskansen kunnen komen. De leerling verstoort letterlijk de orde in de klas. Ook gedrag zoals gezagsondermijnd valt onder grensoverschrijdend gedrag. De leerling is brutaal naar de leerkracht toe of weigert te luisteren. Veiligheid van andere leerlingen en docenten staat altijd voorop. Op het moment dat de leerling ongewenst gedrag laat zien en de veiligheid niet meer gewaarborgd spreken we van grensoverschrijdend gedrag. Bij ieder ongewenst gedrag is het van groot belang dat de docent dit benoemt naar de leerling, zodat de leerling weet waarom het gedrag niet goed is. De docent laat wel in zijn benadering merken dat hij de leerling accepteert als mens en dat niet de persoon wordt afgekeurd maar het gedrag. Waardering voor leerlingen op cluster 4 speciaal voortgezet onderwijs is belangrijk. Positieve feedback stimuleert de leerling om gewenst gedrag te vertonen.

Tips voor een empathische benadering

- Spreek de leerling aan vanuit de ik-boodschap.
- Zorg in je benadering dat non-verbaal hetzelfde zegt als verbaal.
- Benoem het gedrag wat jij ongewenst vindt.
- Vertel dat jij je hier zorgen over maakt.
- Je mag het ongewenste gedrag afkeuren maar geef hierbij dan een voorbeeld van gewenst gedrag (Welk gedrag wil jij graag zien?)
- Wijs de leerling niet af maar het gedrag.
- Maak gebruik van de switch-formulieren.
- Ga hierna in gesprek met de leerlingen over de formulieren.

Bovenstaande punten kunnen er zorg voor dragen dat de relatie tussen de leerkracht en leerling goed blijft. Leerling op cluster 4 onderwijs hebben moeite met sociale vaardigheden. Op het moment dat er vanuit een zakelijke bandering gesproken wordt, voelt de leerling zich niet altijd begrepen. Ga naast de leerling staan en niet boven de leerling. Zoek samen naar een oplossing. Doe dit aan de hand van switch-formulieren.

Switch formulieren

De switch formulieren kunnen ervoor zorgen dat leerlingen inzicht krijgen in zijn gedrag en handelen. Dit vraagt de juiste begeleiding van leerkracht. Leerlingen van het cluster 4 onderwijs kunnen dit niet alleen. Om gedragsverandering te kunnen bewerkstelligen is van belang dat er een goede band is tussen de leerkracht en leerling.

De leerkracht kan dit doen door betrokken te zijn en bezorgdheid te tonen en dit te benoemen. Maak hierbij gebruik van een empathische benadering en vermijd zoveel mogelijk de zakelijke benadering. Benader de leerling als persoon en wijs hem niet af op zijn gedrag. Ieder gedrag is inzet. Hier ligt vaak een hulpvraag achter van de leerling. Vaak weet de leerling niet hoe hij met een bepaalde situatie moet omgaan. Ga naast de leerling staan en coach hem op de juiste manier om te werken aan zijn gedrag. De switch formulier zijn gemaakt voor zowel de leerkracht als leerling. De situatie van grensoverschrijdend gedrag vindt vaak plaats in de klas. Van belang is dat dit ook opgelost wordt in de huidige situatie. Door het formulier te laten invullen door de leerling krijgt hij meer inzicht in zijn handelen. Dit geldt ook voor de leerkracht. Samen wordt het formulier ingevuld en naderhand met elkaar besproken. Maak duidelijk afspraken met de leerling en schrijf deze op. Stel realistische kleine doelen op waar de leerling aan kan werken. Geef de leerling ook de ruimte om zijn verhaal te doen. Want wie weet kan jij als leerkracht de leerling volgende keer ook anders benaderen.

Switch formulier voor leerling

Naam:

Klas:

Leerkracht:

Datum:

1. Wat gebeurde er net in de klas?
2. Wat deed ik?
3. Waarom deed ik dat?
4. Wat zou ik anders kunnen doen?
5. Hoe kan ik het goedmaken met leerkracht en/of klasgenoot?

Afspraken met de leerkracht:

Switch formulier voor leerkracht

Naam leraar/ondersteuner:

Naam leerling en klas:

Datum:

1. Wat gebeurde er net in de klas?
2. Wat deed ik in deze situatie?
3. Waarom deed ik dat?
4. Hoe kan ik de leerling volgende keer benaderen?
5. Op welke manier kan ik het goedmaken met de leerling?

Afspraken met de leerling: